

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU DERGİSİ

**JOURNAL OF NAMIK KEMAL UNIVERSITY
VOCATIONAL COLLEGE OF SOCIAL SCIENCES
(JNKUVCSS)
e-ISSN: 2717-8110**

Cilt: 06 / Sayı: 02 / Ekim 2024

Baş Editör / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Gökmen KANTAR

Genel Yayın Editörü / Executive Editor

Öğr. Gör. Ayşe Mine İŞLER

Öğr. Gör. Dr. Esra SOĞANCI BAYAR

Öğr. Gör. Durdu Mehmet ÖZDEMİR

Öğr. Gör. Emine NACAĞ

Danışma Kurulu / Advisory Boards

Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER

Doç. Dr. Hamide SALHA

Doç. Dr. Nihan ÖKSÜZ NARİNÇ

Doç. Dr. Sibel AKOVA

Doç. Dr. Şafak GÜNDÜZ

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Dr. Öğr. Üyesi Ali GÜREL

Dr. Öğr. Üyesi Alihan LİMONCUOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Celal DEMİRKOL

Dr. Öğr. Üyesi Erdem BİLGİLİ

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Recep KELEŞ

Dr. Öğr. Üyesi Miray ÖZDEN

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem BAKKAL

Dr. Öğr. Üyesi Münire TEMEL

Dr. Öğr. Üyesi Oktay HEKİMLER

Dr. Öğr. Üyesi Süreyya BAKKAL

Beykent Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Akdeniz Üniversitesi

Yalova Üniversitesi

Maltepe Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

İstanbul Aydın Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Piri Reis Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Editörler / Editors

Öğr. Gör. Dr. Çağdaş İNAN

Öğr. Gör. Dr. Mehtap POLAT

Öğr. Gör. Dr. Nalan ATEŞ

Öğr. Gör. Dr. Nermin AKARÇAY

Öğr. Gör. Dr. Selin BAHAR

Öğr. Gör. Dr. Şefika AYDIN

Öğr. Gör. Adnan TEKAY

Öğr. Gör. Bayram ÖZHASAR

Öğr. Gör. Bülent Şükrü HASTÜRK

Öğr. Gör. Hakan KILCI

Öğr. Gör. Murat ÖZ

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEK OKULU DERGİSİ

YIL: Ekim 2024

CİLT: 06

SAYI: 02

Sayfa

- **Sivil Havacılıkta Kalite ve Entegre Yönetim Sistemlerinin Yeri ve Önemi**
Esin Benhür AKTÜRK.....1-18
- **Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi**
Belgin YILDIRIM ve Sevil OLĞUN19-25
- **Hayat Bilgisi Dersi Üzerine Yayınlanmış Yüksek Öğretim Tezleri: Bir Bibliyometrik Analiz**
Fırat YARDIMCIEL ve Metin BULU.....26-34

Sivil Havacılıkta Kalite ve Entegre Yönetim Sistemlerinin Yeri ve Önemi

Esin BENHÜR AKTÜRK¹

¹Istanbul Aydın Üniversitesi, esinakturk@aydin.edu.tr, 0000-0001-5756-1042

Özet

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, havacılık işletmelerine rekabet avantajları sağlamış ancak aynı zamanda yeni zorluklar da getirmiştir. Uçuş emniyeti ve güvenliği odaklı olarak belirlenen standartlar, ICAO, EASA, ve SHGM gibi otoriteler tarafından sivil havacılık sektöründe belirlenmiştir. Entegre yönetim sistemleri ve kalite güvence sistemleri, bu standartların etkin bir şekilde uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Uçuş güvenliğini artırmak, müşteri memnuniyetini sağlamak, operasyonel verimliliği optimize etmek ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemek için kullanılan bu sistemler önemli avantajlar sunmaktadır. Sivil havacılık sektörü sürekli değişen bir yapıya sahiptir. Bu değişimler, havacılık işletmeleri için hem fırsatlar hem de zorluklar oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada uçuş emniyeti ve hizmet kalitesinin ön planda olduğu sivil havacılık sektöründe kalite ve entegre yönetim sistemlerinin, önemli bir role sahip olduğu belirtilmiştir. Kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti, operasyonel etkinlik ve sürekli iyileştirmeye odaklanarak havacılık işletmelerine rekabet avantajı sağlar. Entegre yönetim sistemleri ise farklı yönetim disiplinlerini bir araya getirerek işletmelerin daha etkili ve tutarlı faaliyet göstermelerine yardımcı olur. Bu sistemler uçuş emniyeti ve güvenliğini artırmak amacıyla sıkı standartların uygulanmasına katkıda bulunur. Kalite yönetimi, hizmet kalitesini sürekli olarak artırarak müşteri memnuniyetini güvence altına alır. Entegre yönetim sistemleri, iş süreçlerini optimize eder ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar, böylece operasyonel verimliliği artırır. Sivil havacılık, sıkı yasal düzenlemelere tabidir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, bu düzenlemelere uyumu sağlamak ve sivil havacılık kurallarına tam anlamıyla uymak için gereklidir. Çevresel etkileri azaltma ve sürdürülebilir uçuş operasyonları için çeşitli standartları içeren kalite yönetimi, çevresel sürdürülebilirliği destekler. Bu doğrultuda sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemleri; uçuş emniyeti, müşteri memnuniyeti, operasyonel etkinlik, yasal uyum ve çevresel sürdürülebilirlik gibi kritik unsurları güçlendirmek ve sürdürülebilir başarı elde etmek adına önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Havacılık, Uçuş, Entegre Yönetim Sistemleri (EYS), Kalite Yönetim Sistemleri (KYS)

The Place and Importance of Quality and Integrated Management Systems in The Context of Civil Aviation

Abstract

The technological advancements of today have provided aviation businesses with competitive advantages, yet simultaneously introduced new challenges. Standards focused on flight safety and security have been established in the civil aviation sector by authorities such as ICAO, EASA, and SHGM. Integrated management systems and quality assurance systems assist in the effective implementation of these standards. These systems, used to enhance flight safety, ensure customer satisfaction, optimize operational efficiency, and support environmental sustainability, offer significant advantages. The civil aviation sector operates in a constantly changing environment. These changes present both opportunities and challenges for aviation businesses. In this context, it is stated in the study that quality and integrated management systems play a crucial role in the civil aviation sector, where flight safety and service quality are paramount. Quality management, focusing on customer satisfaction, operational efficiency, and continuous improvement, provides a competitive advantage to aviation businesses. Integrated management systems bring together various management disciplines, assisting businesses in operating more effectively and consistently. These systems hold a significant place in civil aviation in to the implementation of stringent standards to enhance flight safety and security. Quality management ensures customer satisfaction by continuously improving service quality. Integrated management systems optimize business processes and ensure the effective use of resources, thereby enhancing operational efficiency. Civil aviation is subject to strict legal regulations. Quality and integrated management systems are necessary to ensure compliance with regulations and full adherence to civil aviation rules. Quality management, which includes various standards for reducing environmental impact and promoting sustainable flight operations, supports environmental sustainability. In light of these points, quality and integrated management system in civil aviation plays a vital role in strengthening critical elements such as flight safety, customer satisfaction, operational efficiency, legal compliance, and environmental sustainability and achieving sustainable success in civil aviation.

Key Words: Aviation, Flight, Integrated Management Systems (IMS), Quality Management Systems (QMS)

Atif için,

Benhür Aktürk, E. (2024). Sivil Havacılıkta Kalite ve Entegre Yönetim Sistemlerinin Yeri ve Önemi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 1-18. doi: 10.56493/nkusbmyo.1511572

1. Giriş

Sivil havacılık, dünya genelinde hızla büyüyen ve sürekli değişen bir sektördür. Bu dinamik ortamda, kalite yönetimi ve entegre yönetim sistemleri, sivil havacılık işletmeleri için kritik bir rol oynamaktadır (Das ve diğerleri, 2008:14). Sivil havacılık sektörü, artan yolcu talebi, teknolojik gelişmeler ve küresel rekabet nedeniyle sürekli bir değişim ve gelişim içindedir. Bu dinamizm, havacılık işletmelerini etkili bir şekilde yönetmelerini ve müşteri beklentilerini karşılamalarını zorunlu kılmaktadır. Kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti, operasyonel verimlilik ve ürün/hizmet kalitesini sürekli iyileştirme üzerine odaklanan bir yaklaşımdır. Sivil havacılıkta kalite yönetimi, güvenlik, emniyet ve hizmet kalitesini sağlamak adına kritik bir öneme sahiptir. Entegre yönetim sistemleri ise farklı yönetim disiplinlerini birleştirerek organizasyonların daha etkili ve tutarlı bir şekilde işlemesine olanak tanır (Erturgut, 2009:12).

Sivil havacılık, uçuş emniyeti ve güvenliği açısından en yüksek standartlara tabidir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, bu standartlara uyumu sağlamak, riskleri yönetmek ve güvenli uçuşları temin etmek için kritik bir rol oynar. Havayolu şirketleri için müşteri memnuniyeti büyük önem taşır. Kalite yönetimi, hizmet kalitesini sürekli olarak artırarak müşteri memnuniyetini güvence altına alır. Entegre yönetim sistemleri, süreçleri optimize eder ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Bu, havacılık işletmelerinin operasyonel verimliliklerini artırır. Sivil havacılık, sıkı yasal ve regülasyonlara tabidir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, bu düzenlemelere uyumu izler ve sağlar. Çevresel etkiyi azaltma ve sürdürülebilirlik, günümüz havacılık sektöründe önemli bir konudur. ISO 14001 gibi çevresel yönetim standartları, sürdürülebilir uçuş operasyonları için rehberlik sağlar. Sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemleri, güvenli uçuşları temin etmek, müşteri memnuniyetini artırmak ve operasyonel verimliliği optimize etmek için vazgeçilmez araçlardır. İşletmeler, bu sistemleri etkin bir şekilde uygulayarak sektörde rekabet avantajı elde edebilir ve sürdürülebilir başarıya ulaşabilirler (Erturgut, 2009). Bu bağlamda havacılık işletmelerinin sürekli iyileştirme prensipleriyle bu sistemleri benimsemeleri ve uluslararası standartlara tam uyum sağlamalarıdır (Cua ve diğerleri, 2001; Boymul ve Özeltürkay, 2017:42).

Sivil havacılık, hızla gelişen teknoloji, artan müşteri beklentileri ve güvenlik gereksinimleri gibi dinamik faktörlere maruz kalan karmaşık bir sektördür. Bu bağlamda, sivil havacılık işletmeleri, etkili bir kalite yönetimi ve entegre yönetim sistemi uygulamak suretiyle operasyonlarını yönetme ve sürekli iyileştirme çabalarını destekleme ihtiyacı hissetmektedirler. Sivil havacılıkta kalite yönetimi, uçuş emniyetini, müşteri memnuniyetini ve genel hizmet kalitesini güvence altına almayı amaçlar. ISO 9001 gibi standartlar, havacılık işletmelerine kalite yönetim sistemleri oluşturarak sürekli iyileştirmeyi ve operasyonel mükemmelliği sağlamak için bir çerçeve sunar. Entegre yönetim sistemleri, bir organizasyonun farklı yönetim disiplinlerini bir araya getirerek daha etkili ve tutarlı bir işletme süreci sağlar. Sivil havacılık işletmeleri genellikle ISO 9001 (kalite), ISO 14001 (çevre), ISO 45001 (iş sağlığı ve güvenliği) ve ISO 27001 (bilgi güvenliği) gibi standartları entegre ederek kapsamlı bir yönetim sistemine sahip olabilirler. Sivil havacılık, uluslararası düzenleyici otoriteler (ICAO, EASA gibi) tarafından belirlenen sıkı standartlara tabidir. Bu standartlar, uçuş emniyetini ve güvenliğini sağlamak, çevresel etkileri azaltmak ve genel operasyonel uyumluluğu artırmak amacıyla geliştirilmiştir. Kalite ve entegre yönetim sistemlerinin uygulanması, sivil havacılık işletmeleri için rekabet avantajı sağlar. Müşteri güvenini kazanmak, operasyonel mükemmelliği sürdürmek ve hızla değişen sektörel taleplere adapte olmak için bu sistemlerin etkin bir şekilde kullanılması önemlidir. Sonuç olarak, sivil havacılık bağlamında kalite ve entegre yönetim sistemleri, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine, müşteri memnuniyetini artırmalarına ve sektördeki güvenilirliğini sağlamalarına katkıda bulunur. Bu sistemler, sürekli iyileştirme ve operasyonel mükemmellik hedefleri doğrultusunda işletmeleri destekler, böylece sivil havacılık sektöründe başarıyla var olmalarına olanak tanır.

Sivil havacılık, uçuş emniyeti ve güvenliği açısından en yüksek standartlara tabidir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, bu standartlara uyumu sağlamak, riskleri yönetmek ve güvenli uçuşları temin etmek için kritik bir rol oynar. Havayolu şirketleri için müşteri memnuniyeti büyük önem taşır. Kalite yönetimi, hizmet kalitesini sürekli olarak artırarak müşteri memnuniyetini güvence altına alır. Entegre yönetim sistemleri, süreçleri optimize eder ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlar. Bu, havacılık işletmelerinin operasyonel verimliliklerini artırır. Sivil havacılık, sıkı yasal ve regülasyonlara tabidir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, bu düzenlemelere uyumu izler ve sağlar. Çevresel etkiyi azaltma ve sürdürülebilirlik, günümüz havacılık sektöründe önemli bir konudur. ISO 14001 gibi çevresel yönetim standartları, sürdürülebilir uçuş operasyonları için rehberlik sağlar. Sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemleri, güvenli uçuşları temin etmek, müşteri memnuniyetini artırmak ve operasyonel verimliliği optimize etmek için vazgeçilmez araçlardır. İşletmeler, bu sistemleri etkin bir şekilde uygulayarak sektörde rekabet avantajı elde edebilir ve sürdürülebilir başarıya ulaşabilirler (Erturgut, 2009). Bu bağlamda havacılık işletmelerinin sürekli iyileştirme prensipleriyle bu sistemleri benimsemeleri ve uluslararası standartlara tam uyum sağlamalarıdır (Cua ve diğerleri, 2001; Boymul ve Özeltürkay, 2017).

Sivil havacılık, günümüzde küresel ekonomi ve toplum için hayati önem taşıyan bir sektördür. Bu sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar, yolcuların ve yüklerin güvenli ve verimli bir şekilde taşınmasını sağlamak için yüksek standartlara uymak zorundadır. Bu standartların karşılanması, uçuşların güvenliğini ve düzenliliğini, sektörün sürdürülebilirliğini ve tüm paydaşların memnuniyetini doğrudan etkilemektedir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, sivil havacılık sektöründe bu yüksek standartların sağlanmasında kritik bir rol oynar. Bu sistemler, kuruluşların tüm faaliyetlerini sistematik bir şekilde yönetmelerine, riskleri minimize etmelerine, sürekli iyileştirmeye odaklanmalarına ve kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmalarına yardımcı olur. Bu çalışmada, sivil havacılık bağlamında kalite ve entegre yönetim sistemlerinin yeri ve önemi ele alınacaktır. Çalışmada öncelikle sivil havacılık sektöründe

kalite kavramı ve entegre yönetim sistemlerinin tanımı ve kapsamı açıklanacaktır. Ardından, bu sistemlerin sivil havacılık sektörüne sağladığı faydalar detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Son olarak, sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemlerinin geleceği ve karşılaşılan zorluklara değinilecektir.

1.1. Türkiye’de ve Dünya’da Sivil Havacılık Sektörü

1.1.1. Dünyada Havacılık Sektörü

- Wright Kardeşler ve İlk Uçuş (1903): Orville ve Wilbur Wright, 17 Aralık 1903 tarihinde Kitty Hawk, Kuzey Carolina’da ilk motorlu uçuşu gerçekleştirdiler (Das ve diğerleri, 2008: 89).
- I. Dünya Savaşı (1914-1918): Havacılık, I. Dünya Savaşı sırasında önemli bir rol oynadı. Savaş uçakları ve hava savaşları bu dönemde hızla gelişti.
- II. Dünya Savaşı (1939-1945): Jet motoru teknolojisinin ortaya çıkışı ve stratejik bombardıman uçakları bu dönemde dikkat çekti.
- Soğuk Savaş Dönemi (1947-1991): ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet, havacılık teknolojisinin hızla ilerlemesine neden oldu. Uzay yarışı bu dönemin önemli olaylarından biriydi.
- Jet Uçağının Yaygın Kullanımı (1950’ler): Sivil havacılıkta jet uçağının yaygın kullanımı, seyahat sürelerini kısalttı ve hava taşımacılığını daha erişilebilir hale getirdi.
- Supersonik Uçuş (1960’lar): Concorde ve Tupolev Tu-144 gibi supersonik uçaklar, kısa süreliğine de olsa ticari havacılıkta hizmet verdi. (Aykaç ve Özer, 2006:13).
- Modern Gelişmeler (2000’ler): Dünya genelinde yeni nesil uçaklar, uzay turizmi ve otonom hava araçları gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmaktadır.

1.1.2. Türkiye’de Havacılık Sektörü

- Türk Hava Kurumu (1925): Türkiye’de havacılık tarihindeki önemli dönemlerden biri, 1925 yılında kurulan Türk Hava Kurumu’nun faaliyete geçmesidir.
- Türk Hava Yolları (1933): Türk Hava Yolları (THY), 1933 yılında kuruldu ve Türkiye’nin ulusal havayolu şirketi olarak faaliyet göstermeye başladı.
- Uçak Üretimi (1970’ler): Türkiye, 1970’lerde kendi uçaklarını üretmeye yönelik projelere başladı. Türk Havacılık ve Uzay Sanayii (TUSAŞ) gibi kuruluşlar bu alanda önemli adımlar attı.
- Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma (2000’ler): 2000’li yıllarda THY’nin özelleştirilmesi ve modern uçak filosu edinimi, şirketi dünya genelinde rekabetçi bir oyuncu haline getirdi.
- Havalimanları ve Altyapı Gelişimi (2000’ler - Günümüz): Türkiye, son yıllarda yeni havalimanları inşa ederek ve altyapıyı güçlendirerek havacılık sektörünü destekledi. İstanbul Havalimanı gibi projeler, Türkiye’yi küresel havacılıkta önemli bir merkez haline getirdi.

Türk Hava Yolları, 20 Mayıs 1933 tarihinde kurulmuş olan Türkiye’nin bayrak taşıyıcı havayolu şirkettir. İlk adı Türkiye Devlet Hava Yolları İşletmesi olup, 1 Şubat 1935’te Türk Hava Yolları A.O. adını almıştır. Türk Hava Yolları’nın kuruluş amacı, ülkenin iç ve dış hatlarda daha etkili bir şekilde hava taşımacılığına katılmasını sağlamaktır.

İlk uçuşunu 5 Nisan 1933’te İstanbul’dan Ankara’ya gerçekleştiren Türk Hava Yolları, o dönemde sadece iç hat uçuşlarına odaklanmıştır. Ancak zamanla filosunu genişletmiş, uluslararası destinasyonlara da uçuşlar düzenlemeye başlamıştır. Türk Hava Yolları, özellikle 1950’lerden itibaren büyümeye ve modernize olmaya devam etmiştir. 1980’lerde liberalleşme politikaları çerçevesinde özelleştirilen THY, önceki yıllarda iç hatlarda daha fazla faaliyet gösterirken, 1990’lardan itibaren uluslararası arenada daha etkili bir oyuncu haline gelmiştir.2000’lerle birlikte Türk Hava Yolları’nın uluslararası alanda büyük bir başarı yakalaması ve dünya genelinde birçok önemli kente uçuşlar başlatması dikkat çekmiştir. Modern filosu, geniş uçuş ağı ve kaliteli hizmet anlayışı, THY’yi küresel bir marka haline getirmiştir. Özellikle İstanbul’un küresel bir hava ulaşım merkezi olma hedefi doğrultusunda İstanbul Havalimanı’nın açılması ile birlikte, Türk Hava Yolları’nın önemi daha da artmıştır. Türk Hava Yolları, dünyanın en büyük havayolu şirketleri arasında sayılan bir konuma gelmiş ve Türkiye’nin havacılık sektöründeki lideri olmuştur. Türk Hava Yolları, bugün dünya genelinde birçok destinasyona uçan, geniş bir filoya sahip ve yüksek müşteri memnuniyeti sağlayan bir havayolu şirketi olarak öne çıkmaktadır. THY, Türkiye’nin küresel ölçekte bir hava taşımacılığı gücü haline gelmesine önemli katkılarda bulunmuştur. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).

2. Sivil Havacılıkta Kalite Yönetimi

Sivil havacılık, sürekli büyüyen bir endüstridir ve her geçen gün daha karmaşık hale gelmektedir (Liao ve Chuang, 2004:13). Havayolu şirketleri, havaalanları, uçak üreticileri ve diğer paydaşlar arasındaki etkileşimlerin yoğunluğu ve çeşitliliği, sektörde kalite yönetiminin önemini artırmaktadır. Bu bağlamda, sivil havacılıkta kalite yönetimi, güvenli ve verimli hava taşımacılığı sağlamak amacıyla çeşitli standartlar, süreçler ve uygulamalar içeren bir disiplindir (İnce, 2008:78).

Bu konuda öncelikle sivil havacılık tarihine göz atılması gerekir. havacılık tarihi genel olarak Wright Kardeşler'in 1903 yılında ilk motorlu uçuşlarını gerçekleştirmesi ile başlamaktadır. Ancak, bu olaydan itibaren havacılık tarihi oldukça hızlı bir gelişim göstermiştir. (Das ve diğerleri, 2008:32).

2.1 Kalite Kavramı, Önemi ve Kalitenin Sağladığı Avantajlar

Kalite, bir ürünün veya hizmetin belirlenen standartlara uygunluğu, müşteri beklentilerini karşılama yeteneği ve mükemmelliği ifade eden çok yönlü bir kavramdır. Kalite, Latince "Qualitas" kelimesinden doğarak günümüzde Türkçeye "Kalite" olarak geçmiştir. Avrupa Kalite Kontrol Birliği'ne (EQQC) göre ise kalite demek; bir ürün ya da hizmetin belirlenen bir beklentiyi sürekli karşılayabilmesi için şartlara uyduğunu gösteren özelliklerin hepsidir. Bu özellikler tasarım, ömür süresi, kimyasal özellikler ve ürünün güvenilirliği olarak açıklanmıştır. Ürünün birtakım özellikleri ise müşteriye bağlıdır. Müşteri ürünün tasarımının, ömrünün, kimyasal özelliklerinin nasıl olmasını diliyorsa ürün ona göre tasarlanır. Diğer bir bakış açısıyla kalite; bir mal veya hizmetin müşterinin beklenti ve gereksinimlerini tam anlamıyla ekonomik bir şekilde karşılayabilmesi ve gerekli tüm standartlara uyan ürün ya da hizmet demektir.

Kalitenin çeşitli boyutları ve etkileyen faktörler mevcuttur. Kalite boyutu denen kavram ürünün özelliği, performansı, güvenilirliği, uygunluğu, dayanıklılığı ve en önemlisi de müşteri tarafından gözle görülüp algılandığı kalite boyutudur. Kaliteyi etkileyen faktörler ise iç ve dış faktörler olarak ikiye ayrılır. Kaliteyi doğrudan etkileyen faktörler ise üretim, para, pazar yönetimi, motivasyon, bilgi ve üretim olarak sıralanır Kalite, bir işletmenin veya bir ürünün başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve geniş bir perspektiften ele alınmalıdır (Das ve diğerleri, 2008:11).

- Uyum: Kalitenin temelinde, bir ürünün veya hizmetin belirlenen standartlara ve gereksinimlere ne kadar uygun olduğu yatar. Bu, tasarım aşamasından başlayarak üretim, dağıtım ve satış süreçlerinin her aşamasında tutarlılık ve standartlara bağlılık gerektirir (Erturgut, 2009:32).
- Müşteri Memnuniyeti: Kalite, müşteri beklentilerini aşma ve müşteri memnuniyetini sağlama amacını taşır. Kaliteli bir ürün veya hizmet, müşterilerin sadakatini artırır, olumlu geri dönüşler alır ve marka itibarını güçlendirir.
- İyileştirme ve Mükemmellik: Kalite, sürekli iyileştirme ve mükemmellik anlayışını içerir. İşletmelerin sürekli olarak süreçlerini gözden geçirmesi, hataları azaltması ve daha etkili çalışma yöntemlerini benimsemesi kalite standartlarını yükseltir.
- Güvenilirlik: Kalite, ürünlerin ve hizmetlerin güvenilir olması anlamına gelir. Müşterilerin ürünün veya hizmetin vaat edildiği gibi performans göstermesine güvenmeleri, kalite standartlarına uygunluğu vurgular.
- Dayanıklılık ve Uzun Ömürlülük: Kaliteli ürünler, dayanıklılık ve uzun ömürlülük özellikleri taşır. Bu da tüketiciye uzun vadede ekonomik ve kullanım avantajları sağlar (Cua ve diğerleri, 2001:23; Boymul ve Özeltürkay, 2017: 65).

Kalitenin Önemi:

- Müşteri Sadakati: Kaliteli ürünler ve hizmetler, müşterilerin markaya sadakatini artırır. Müşteri sadakati, uzun vadeli müşteri ilişkileri kurulmasına ve tekrarlayan satışlara olanak tanır.
- Rekabet Avantajı: Kalite, bir işletmeye rekabet avantajı sağlar. Tüketiciler genellikle kaliteli ürünleri tercih ettiğinden, kalite odaklı bir işletme rakipleri arasında öne çıkar.
- Maliyet Azaltma: Kalite, hataları azaltır ve iş süreçlerini optimize eder. Bu da israfı önler, maliyetleri azaltır ve verimliliği artırır.
- İtibar ve Marka Değeri: Kaliteli ürünler ve hizmetler, işletmenin itibarını artırır. Güçlü bir marka değeri, müşteri güvenini ve pazar rekabet gücünü yükseltir.
- Hata ve Geri Çağırma Riskinin Azaltılması: Kaliteli üretim ve hizmet süreçleri, hata ve geri çağırma riskini minimize eder. Bu da müşteri güvenini korur ve hukuki sorunları önler (Yüksel, 2012:12).

Sonuç olarak, kalite, bir işletmenin başarısı ve sürdürülebilirliği için kritik bir faktördür. İşletmeler, kaliteyi stratejik bir yaklaşım olarak benimseyerek müşteri memnuniyetini artırabilir, maliyetleri azaltabilir ve rekabet avantajı elde edebilirler (Boymul ve Özeltürkay, 2017:65).

Kalitenin Sağladığı Avantajlar:

Bir işletmenin kaliteli ürün veya hizmet sağlaması için etkin bir kalite yönetim sistemlerine sahip olması gerekmektedir. Etkili bir şekilde yönetilen KYS işletme veya kuruluşu imaj kazandırmakla birlikte verimliliğini ve gelirlerinin artmasına yardımcı olur. Çünkü KYS adımlarını takip eden kuruluşlar kaliteli ürün veya hizmet üreterek kuruluşa müşteri memnuniyeti ve bağlılık kazandırmasında büyük rol oynamakla birlikte kuruluşun gereksiz maliyetlerden kurtulmasına ve böylece rakip olan kuruluşlar arasında rekabet üstünlüğüne sahip olmasına katkı sağlayacaktır. Kalitesiz üretim ise işletmelere ciddi anlamda götürü sağlayacağından dolayı birçok olumsuzluğa da sebebiyet vermesi muhtemel olacaktır. Örnek verecek olursak kalitesizlikten doğacak israf artışı kurum içinde hizmet veren tüm çalışanların motivasyonuna negatif anlamda yansıtacak ve iş kayıplarına neden olarak iflasa kadar sürüklenebilmektedir. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:65).

2.1.1 Kalite Standartları

Kalite standartları, bir ürünün, hizmetin veya bir işletmenin belirli kriterlere uygunluğunu değerlendiren ve ölçen belirlenmiş yönergeler ve spesifikasyonlardır. Bu standartlar, bir ürünün veya hizmetin güvenilirliğini, performansını ve uygunluğunu sağlamak amacıyla oluşturulur. Aşağıda, kalite standartlarının önemi ve bazı yaygın kullanılan standart örnekleri verilmiştir (Akin ve Günay, 2015:12):

- Müşteri Güveni: Kalite standartları, müşterilere ürün veya hizmetin belirli bir kalite seviyesine uygun olduğunu garanti eder. Bu durum müşteri güvenini artırır ve markaya olan bağlılığı destekler.
- Uluslararası Ticaret: Standartlar, uluslararası ticarete bir dil oluşturarak farklı pazarlarda iş yapmayı kolaylaştırır. Aynı standartlara uyum, ürünlerin dünya çapında kabul görmesine yardımcı olur.
- Ürün Güvenliği: Standartlar, ürünlerin güvenliği konusunda belirli gereksinimleri belirtir. Bu, tüketicilerin güvenli ve güvenilir ürünler satın almalarını sağlar.
- Yasal Uyumluluk: Kalite standartları, bir ürünün veya hizmetin yasal düzenlemelere uygun olup olmadığını belirler. İşletmelerin yasal gerekliliklere uygunluğunu sağlamalarına yardımcı olur. (Das ve diğerleri, 2008: 67).
- İnovasyon ve İyileştirme: Standartlar, sürekli iyileştirme ve yenilik için bir çerçeve sunar. İşletmeler, bu standartlar doğrultusunda süreçlerini optimize edebilir ve ürün kalitesini artırabilir (Aykaç ve Özer, 2006: 3).

Bazı Kalite Standartları Örnekleri:

- ISO 9001: Kalite Yönetim Sistemi Standardı: Bir işletmenin kalite yönetim sistemini kurmasını ve sürdürmesini sağlayan genel bir standarttır.
- ISO 14001: Çevre Yönetim Sistemi Standardı: İşletmelerin çevresel performanslarını yönetmeleri ve iyileştirmeleri için standart bir çerçeve sunar.
- ISO 45001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı: İşletmelerin iş sağlığı ve güvenliği performansını değerlendirmek ve iyileştirmek için bir standarttır.
- ISO 27001: Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı: İşletmelerin bilgi varlıklarını yönetmeleri ve korumaları için standart bir çerçeve sağlar.
- HACCP (Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları): Gıda güvenliği alanında kullanılan bir standarttır. Gıda üretiminde tehlikelerin analizini ve kontrolünü sağlar.
- AS9100: Havacılık Endüstrisi için Kalite Yönetim Sistemi Standartları: Havacılık, uzay ve savunma endüstrileri için özel olarak tasarlanmış bir kalite yönetim sistemidir.

Bu standartlar, belirli sektörlerde veya genel olarak işletmelerin kalite yönetim sistemlerini oluşturması ve sürdürmesi için rehberlik sağlar. İlgili sektör ve işletme ihtiyaçlarına uygun olarak farklı standartlar kullanılabilir (Bal ve Berkin, 2010:11).

2.1.2 Kalite Kontrol ve Güvence

Kalite kontrol ve kalite güvencesi, bir ürünün veya hizmetin belirli standartlara uygunluğunu sağlamak ve müşteri memnuniyetini garanti etmek için kullanılan iki önemli kalite yönetimi sürecidir. Bu iki kavram, birbirini tamamlayan ancak farklı amaçlara hizmet eden süreçlerdir (Azım ve diğerleri, 2013:56).

Kalite Kontrol:

- Tanım: Kalite kontrol, üretim sürecinin veya hizmetin her aşamasında, belirlenen kalite standartlarına uygunluğu doğrulamak ve olası hataları belirlemek için gerçekleştirilen sistemli bir süreçtir.

- Uygulama: Ürünlerin veya hizmetlerin belirlenen standartlara uygun olup olmadığını kontrol etmek amacıyla örnekleme, test etme ve gözleme gibi teknikler kullanılır.
- Hataların İyileştirilmesi: Kalite kontrol, hataları tespit etmeyi ve düzeltmeyi hedefler. Eğer bir hata tespit edilirse, sorunun kaynağını bulma ve düzeltme süreci başlatılır.
- Operasyonel Kontrol: Üretim süreçleri sırasında gerçekleşen olayları denetler ve hataları en aza indirir. Operasyonel kontroller, iş süreçlerinin düzgün bir şekilde yürütülmesini sağlar.

Kalite Güvencesi:

- Tanım: Kalite güvencesi, genel olarak bir işletmenin veya bir ürünün kalite standartlarına uygunluğunu sağlamak ve sürekli iyileştirme için genel bir çerçeve oluşturan planlı ve sistemli bir yaklaşımdır.
- Uygulama: Kalite güvencesi, iş süreçlerini planlama, uygulama, kontrol etme ve düzeltme adımlarını içeren bir döngü içinde sürekli olarak iyileştirme hedefler. Bu süreç, belirli bir ürün veya hizmetin ömrü boyunca kalite standardını koruma amacını taşır.
- Sistem Odaklı: Kalite güvencesi, genellikle belirli bir ürün veya hizmetin kalitesini sağlamak için bir sistem oluşturmayı amaçlar. Bu sistem, kalite politikalarını, süreçleri ve prosedürleri içerir.
- Standartlara Uygunluk: Kalite güvencesi, belirli bir endüstri standardına, yasal düzenlemelere ve müşteri beklentilerine uygunluğu sağlamayı hedefler. Bu, genel olarak belirlenen standartlara göre bir sertifikasyon almayı içerebilir.

Farklar ve İlişki:

- Kalite kontrol hataları belirlemeye ve düzeltmeye odaklanırken, kalite güvencesi, genel olarak süreçlerin iyileştirilmesi ve standartlara uygunluğu sağlamaya odaklanır.
- Kalite kontrol genellikle ürünlerin son kontrollerini içerirken, kalite güvencesi genel iş süreçlerini kapsar.
- Kalite kontrol, doğrudan üretim veya hizmet sunma sürecine odaklanırken, kalite güvencesi genellikle organizasyonun genel kalite yönetim sistemini içerir.

Bu iki süreç birbirini tamamlayan ve bir işletmenin kalite yönetimi sistemini oluşturan önemli unsurlardır. İkisi bir arada kullanıldığında, bir işletme daha güvenilir, sürekli iyileştirme odaklı ve müşteri memnuniyetine yönelik bir kalite yönetimi sistemine sahip olabilir (Akın ve Günay, 2015: 75; Bakır ve diğerleri, 2017: 12).

2.1.3. Sivil Havacılıkta Kalite Uygulamaları

Sivil havacılıkta kalite uygulamaları, güvenli ve etkili bir hava taşımacılığı sistemi sağlamak üzere havayolu şirketleri, havaalanları ve diğer paydaşlar arasında benimsenen çeşitli yöntemleri içerir. Bu uygulamalar, müşteri memnuniyetini artırmak, güvenliği sağlamak, operasyonel verimliliği artırmak ve endüstri standartlarına uygunluğu sağlamak amacıyla yapılır. Aşağıda, sivil havacılıkta yaygın olarak kullanılan kalite uygulamalarına dair bazı örnekler bulunmaktadır: (Mehra ve Ranganathan, 2009:23).

- ISO 9001 Standardı: ISO 9001, genel kalite yönetim sistemleri için uluslararası bir standarttır. Sivil havacılık işletmeleri, ISO 9001 standartlarına uymayı benimseyerek kalite yönetim sistemlerini kurabilir ve sürekli iyileştirmeyi hedefleyebilirler (Ustasüleyman, 2011:65).
- Operasyonel Denetimler ve Gözetim: Havayolu şirketleri ve havaalanları, düzenli olarak operasyonel denetimler gerçekleştirerek iş süreçlerini değerlendirirler. Bu denetimler, standartlara uygunluğu kontrol etmek, güvenlik açıklarını tespit etmek ve operasyonel süreçleri optimize etmek için kullanılır.
- Güvenlik Yönetim Sistemleri (SMS): Havacılık endüstrisi, SMS kullanarak güvenlik yönetim sistemleri kurar. Bu sistemler, güvenlik risklerini değerlendirir, riskleri yönetir ve güvenlik performansını sürekli olarak izler.
- Personel Eğitimi ve Sertifikasyon: Havacılık sektöründe çalışan personel, belirli standartlara uygun bir şekilde eğitilir ve sertifikalandırılır. Bu, personelin belirli görevleri yerine getirme yeteneğini ve standartlara uygunluğunu sağlar (Uysal ve Akdemir, 2014:54).
- Uçak Bakımı ve İzleme: Havayolu şirketleri, uçak bakımını düzenli olarak gerçekleştirir ve uçakların teknik standartlara uygunluğunu sağlar. Bu, uçakların güvenli ve etkili bir şekilde uçuşmasını sağlamak amacıyla yapılır.

- Havacılık Otoriteleri ile İşbirliği: Havacılık işletmeleri, sivil havacılık otoriteleri ile sıkı bir işbirliği içinde çalışarak belirlenen standartlara ve düzenlemelere uyumluluğu sağlar.
- Müşteri Geri Bildirimi ve Hizmet İyileştirmeleri: Havayolu şirketleri müşteri geri bildirimlerini değerlendirir ve hizmetlerini sürekli olarak iyileştirmek için bu geri bildirimleri kullanır. Bu, müşteri memnuniyetini artırma hedefine yönelik bir uygulamadır.
- Risk Yönetimi ve Acil Durum Planları: Sivil havacılık işletmeleri, risk yönetimi süreçleri ve acil durum planları oluşturarak beklenmedik durumlarla başa çıkma yeteneklerini güçlendirirler.

Bu uygulamalar, sivil havacılık endüstrisinde kalitenin korunması ve sürekli olarak iyileştirilmesi için önemli araçlardır. İşletmeler, bu uygulamaları benimseyerek müşteri güvenliğini artırabilir, operasyonel verimliliği artırabilir ve endüstri standartlarına uyumluluğu sağlayabilirler (Kıracı ve Bayrak, 2014:42).

2.1.4. Sivil Havacılıkta Kalite Yönetimi Kavramı ve Temel İlkeler

Sivil havacılıkta kalite yönetimi, güvenli, etkili ve sürekli olarak geliştirilen hava taşımacılığı sistemlerini sağlamak üzere belirlenmiş standartlara ve prensiplere dayanan bir disiplindir. Bu kavram ve temel ilkeler, havacılık endüstrisinin operasyonlarını güçlendirmek, güvenlik seviyelerini artırmak ve müşteri memnuniyetini sağlamak için temel bir çerçeve sunar. Aşağıda, sivil havacılıkta kalite yönetimi kavramı ve temel ilkeleri açıklanmaktadır: (Çalıyurt, 2012:32).

Sivil havacılıkta kalite yönetimi, bir işletmenin hava taşımacılığı hizmetlerinde müşteri beklentilerini karşılamak, güvenliği sağlamak ve sürekli iyileştirmeyi amaçlayan bir sistemdir. Bu kavram, iş süreçlerinin ve operasyonların belirli standartlara uygunluğunu sağlamak, riskleri etkin bir şekilde yönetmek ve müşteri memnuniyetini artırmak için geniş bir çerçeve sunar (Çekmecioğlu, 2006: 16). Temel ilkeleri:

- Müşteri Odaklılık: Havacılık işletmeleri, müşteri memnuniyetini ön planda tutmalıdır. Müşteri beklentilerini anlamak, karşılamak ve aşmak için sürekli çaba gösterilmelidir (Tan ve diğerleri, 2007:77).
- Liderlik: Yöneticiler, kalite politikalarını belirlemeli, organizasyonu bu politikalara yönlendirmeli ve kalite yönetim sisteminin etkinliğini sürekli olarak gözden geçirmelidir.
- Katılımcı Yaklaşım: Çalışanlar, kalite yönetim sistemine aktif bir şekilde katılmalıdır. İş süreçlerine katılım, kalite iyileştirmesini destekler.
- Süreç Yaklaşımı: İşletmeler, havacılık operasyonlarını süreçlere ayırmalı ve bu süreçlere odaklanarak sürekli iyileştirmeyi hedeflemelidir.
- Sistem Yaklaşımı: Kalite yönetimi, bütünlük bir sistem olarak ele alınmalıdır. Bu, iş süreçlerinin birbirine entegre edilmesi, etkileşimlerin anlaşılması ve organizasyonun hedeflerine uyumlu bir şekilde yönetilmesi anlamına gelir.
- Sürekli İyileştirme: Havacılık işletmeleri, sürekli iyileştirmeyi benimsemelidir. Sürekli iyileştirme, operasyonel verimliliği artırmak, hataları azaltmak ve süreçlerin daha etkili bir şekilde yönetilmesini sağlamak için sürekli bir çabadır.
- Karar Verme ve Kanıtı Dayalı Yönetim: Kararlar, verilere ve gerçeklere dayanmalıdır. Kanıtı dayalı yönetim, kalite hedeflerinin belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşmak için alınan kararların etkin bir şekilde izlenmesini sağlar.
- İlişkisel Yönetim: Havacılık işletmeleri, paydaşlar, tedarikçiler ve müşterilerle etkili bir ilişki yönetimi kurmalıdır. Bu, güvenilir bir hava taşımacılığı sistemini sürdürmek için önemlidir.

Bu temel ilkeler, sivil havacılık sektöründe kalite yönetimi uygulamalarını şekillendiren ve güçlendiren kilit unsurları temsil eder. Bu ilkelerin benimsenmesi, havacılık endüstrisinin operasyonel mükemmelliği ve güvenliği sağlamasına yardımcı olur (Azım ve diğerleri, 2013: 43).

2.1.5. ISO 9001 Standardının Sivil Havacılıkta Uygulanması

ISO 9001 standardı, genel olarak kalite yönetim sistemleri için bir standart olup, bir organizasyonun kalite yönetimi uygulamalarını düzenlemek ve sürekli iyileştirmeyi teşvik etmek için kullanılır. Bu standart, sivil havacılık sektöründe de uygulanabilir ve bir havacılık işletmesinin kalite yönetim sistemini kurmasını ve sürdürmesini sağlayabilir. İşte ISO 9001'in sivil havacılıkta uygulanması hakkında bazı temel noktalar (Ugboro ve Obeng, 2000: 20):

- Kapsam Belirleme: Havacılık işletmesi, ISO 9001 standardını uygulamaya karar verirken, organizasyonun kapsamını belirlemelidir. Bu, hangi iş süreçlerinin standart kapsamında olduğunu ve hangilerinin dışında olduğunu anlamak anlamına gelir.
- Belgelendirme ve Sertifikasyon: Havacılık işletmesi, ISO 9001 standardına uygun bir kalite yönetim sistemini kurduktan sonra, belgelendirme için bir sertifikasyon sürecine girebilir. Bu süreç, bağımsız bir belgelendirme kuruluşu tarafından yapılan denetimlerle gerçekleşir.
- Toplam Kalite Yönetimi ve Sürekli İyileştirme: ISO 9001, toplam kalite yönetimi prensiplerini içerir ve sürekli iyileştirmeyi vurgular. Havacılık işletmeleri, sürekli olarak iş süreçlerini gözden geçirerek ve performanslarını izleyerek iyileştirmeler yapmalıdır.
- Risk Yönetimi: ISO 9001:2015 sürümü, risk tabanlı düşünceyi benimser. Havacılık işletmesi, riskleri belirlemeli, değerlendirmeli ve bu risklere uygun kontrol önlemlerini uygulamalıdır.
- Belgeler ve Kayıtlar: ISO 9001 standardı, belgelerin kontrolü ve yönetimini içerir. Havacılık işletmeleri, belgelendirme gerekliliklerine uygun bir belge kontrol sistemi oluşturmalı ve kayıtları tutmalıdır.
- Eğitim ve Farkındalık: Çalışanlara yönelik eğitim ve farkındalık, ISO 9001 standardında önemli bir yere sahiptir. Havacılık personeli, kalite politikalarını anlamalı ve uygulamalıdır.
- Müşteri Memnuniyeti: ISO 9001, müşteri memnuniyetini önemser. Havacılık işletmeleri, müşteri geri bildirimlerini değerlendirmeli ve müşteri memnuniyetini artırmak için gerekli önlemleri almalıdır.
- İç Denetimler ve Düzeltici Faaliyetler: Havacılık işletmesi, iç denetimler gerçekleştirerek ve düzeltici faaliyetler uygulayarak kalite yönetim sistemini sürekli olarak izlemeli ve iyileştirmelidir.

ISO 9001 standardının sivil havacılık sektöründe uygulanması, işletmelerin daha etkili, güvenilir ve müşteri odaklı olmalarına yardımcı olabilir. Standart, kalite yönetim sistemini oluşturmak ve sürdürmek için bir çerçeve sunar ve aynı zamanda işletmelerin uluslararası standartlara uyumlu olmalarını sağlar (Tari ve diğerleri, 2007: 17).

2.1.6. Sivil Havacılık İşletmelerinde Kalite Yönetimi Pratikleri

Sivil havacılık işletmelerinde kalite yönetimi pratikleri, güvenli, etkili ve müşteri memnuniyetine odaklanan operasyonları sağlamak amacıyla uygulanan bir dizi yöntemi içermektedir. Bu pratikler, endüstri standartlarına uyum, sürekli iyileştirme, risk yönetimi ve personel eğitimi gibi unsurları kapsar. İşte sivil havacılık işletmelerinde kalite yönetimi için bazı temel pratikler (Uysal, 2013:25):

- ISO Standartlarına Uyumluluk: ISO 9001 (Kalite Yönetim Sistemleri) ve diğer uygun standartlara uyumluluk, bir işletmenin kalite yönetimi için temel bir adımdır. Bu standartlar, işletmenin süreçlerini düzenlemesine, belgelerini yönetmesine ve sürekli iyileştirmeyi benimsemesine yardımcı olur.
- Risk Yönetimi: Havacılık işletmeleri, risk yönetimi uygulamaları geliştirmeli ve uygulamalıdır. İş süreçlerinde ve operasyonlarda olası riskleri belirlemek, değerlendirmek ve yönetmek için bir sistem oluşturulmalıdır.
- Sürekli İyileştirme: İşletmeler, sürekli iyileştirme süreçlerini benimsemelidir. Operasyonel süreçler ve hizmetler düzenli olarak gözden geçirilmeli, performans verileri analiz edilmeli ve iyileştirme fırsatları değerlendirilmelidir. (Erturgut, 2009:19).
- Belge Kontrolü ve Kayıt Tutma: Belgelerin ve kayıtların düzenli ve kontrol altında tutulması, işletmenin süreçlerini yönetmesine ve izlemesine yardımcı olur. Bu, ISO standartlarının gereksinimlerini karşılamak için önemlidir.
- Eğitim ve Farkındalık: Personel, güncel bilgilere sahip olmalı ve iş süreçlerine uygun eğitim almalıdır. Eğitim programları, güvenlik, kalite ve müşteri memnuniyeti odaklı olmalıdır.
- Müşteri Geri Bildirimleri: Müşteri geri bildirimleri düzenli olarak toplanmalı ve değerlendirilmelidir. Müşteri memnuniyetini ölçmek, hizmet kalitesini artırmak ve müşteri beklentilerine daha iyi cevap vermek için önemlidir.
- İç Denetimler: İç denetimler, işletme içindeki süreçlerin ve sistemlerin belirlenen standartlara uygunluğunu değerlendirir. Bu denetimler, düzenli aralıklarla gerçekleştirilmeli ve iyileştirme fırsatlarını belirlemek için kullanılmalıdır.

- Acil Durum Yönetimi ve Planlaması: İşletmeler, acil durum yönetim planları oluşturmalı ve bu planları düzenli olarak güncellemelidir. Bu, olası acil durumlar için hazırlıklı olmayı sağlar.
- Toplantılar ve İletişim: İletişim ve işbirliği, kalite yönetimi için kritiktir. Düzenli toplantılar, paydaşlar arasındaki iletişimi güçlendirir ve ortak hedeflere ulaşmayı destekler.

Bu pratikler, sivil havacılık işletmelerinin kalite yönetimi sistemini güçlendirmelerine, güvenliği artırmalarına ve müşteri memnuniyetini sağlamalarına yardımcı olabilir. İşletmeler, belirli iş ihtiyaçlarına ve endüstri standartlarına uygun olarak bu pratikleri adapte edebilirler (Yüksel, 2012:67).

3. Entegre Yönetim Sistemleri ve EFQM Modeli

Entegre Yönetim Sistemleri, bir organizasyonun farklı yönetim sistemlerini (örneğin kalite yönetim sistemi, çevre yönetim sistemi, iş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemi) tek bir bütün halinde birleştirerek, kaynakları daha etkili ve verimli kullanmasını sağlayan bir yaklaşımı ifade eder. Sivil havacılık sektöründe, organizasyonların sürdürülebilirliklerini artırmak ve uluslararası standartları karşılamak adına EYS kullanımı önemlidir (Cua ve diğerleri, 2001:12; Boymul ve Özeltürkay, 2017:56). Entegre Yönetim Sistemlerinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için temel prensipler şunlar olabilir:

- Liderlik: Yöneticilerin, organizasyonun hedeflerine ulaşmasını sağlamak için liderlik yapmaları ve kalite kültürünü oluşturmaları önemlidir. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).
- Müşteri Odaklılık: Müşteri memnuniyetini ön planda tutmak ve müşteri beklentilerini anlamak, sivil havacılık sektöründe başarı için kritiktir.
- Çalışan Katılımı: Çalışanların eğitimi, motivasyonu ve katılımı, sivil havacılık faaliyetlerinde güvenlik ve kalitenin sağlanması açısından önemlidir.
- Sürekli İyileştirme: Sürekli iyileştirme, iş süreçlerini daha verimli hale getirmek ve kalite standartlarını sürekli olarak artırmak için önemlidir.
- Sistem Yaklaşımı: Organizasyonun süreçlerini bir bütün olarak değerlendirme ve yönetme yaklaşımı, entegre yönetim sistemlerinin temelini oluşturur.
- Karar Verme Yaklaşımı: Karar verme süreçlerinde objektif ve veri odaklı bir yaklaşım benimsemek, etkili kararlar alabilmek adına önemlidir.
- İlişkilerin Yönetimi: Tedarikçilerle, müşterilerle ve diğer paydaşlarla sağlıklı ilişkiler kurmak ve sürdürmek, başarılı bir entegre yönetim sistemi için kritiktir.

Sivil Havacılık Bağlamında EYS ve Kalite: Sivil havacılık sektörü, çok sayıda güvenlik ve kalite standartlarına tabi bir alandır. Entegre Yönetim Sistemleri, havayolu şirketlerinin, havaalanlarının ve ilgili diğer kuruluşların, güvenlik, kalite, çevre ve iş sağlığı gibi alanlarda uygun standartlara uyum sağlamalarına yardımcı olabilir. Bu da sektörde daha güvenli ve etkili hizmetler sunulmasına olanak tanır.

Sonuç olarak, sivil havacılık sektöründe Entegre Yönetim Sistemleri, kalite standartlarına uyum, güvenlik sağlama, sürekli iyileştirme ve organizasyonların sürdürülebilirliğini artırma gibi konularda önemli bir rol oynamaktadır. Bu sistemler, organizasyonların karmaşıklığı yönetmelerine ve uluslararası standartlara uygunluğu sağlamalarına yardımcı olur (Yüksel, 2012: 65).

3.1 Sivil Havacılık İşletmelerinde Entegre Yönetim Sistemleri

Sivil havacılık işletmelerinde Entegre Yönetim Sistemleri (EYS), çeşitli yönetim sistemlerini tek bir entegre çatı altında birleştirerek işletmelerin daha etkili ve verimli bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımı ifade eder. Bu sistemler genellikle ISO 9001 (Kalite Yönetim Sistemi), ISO 14001 (Çevre Yönetim Sistemi), ISO 45001 (İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi) gibi uluslararası standartlara dayanır. İşte sivil havacılık işletmelerinde Entegre Yönetim Sistemleri hakkında bazı önemli noktalar (Boymul ve Özeltürkay, 2017: 83):

- Güvenlik ve Kalite: Sivil havacılık sektörü, güvenlik ve kalite standartlarına yüksek öncelik veren bir sektördür. EYS, bu standartlara uyum sağlamak ve işletmelerin sürekli olarak güvenli ve kaliteli hizmetler sunmalarını sağlamak için kullanılır. Bu, havayolu şirketleri, havaalanları ve diğer ilgili kuruluşlar için kritik bir konudur.

- Uyumluluk ve Belgelendirme: Entegre Yönetim Sistemleri, işletmelerin uluslararası standartlara uyum sağlamasını ve belgelendirme almasını kolaylaştırır. Bu da işletmelere rekabet avantajı sağlar ve müşterilere güvenilirlik sunar.
- Risk Yönetimi: Havacılık işletmeleri, bir dizi potansiyel riskle karşı karşıyadır. EYS, işletmelerin bu riskleri tanımlamalarına, değerlendirmelerine ve etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olur. Bu, operasyonel sürekliliği ve güvenliği artırmada önemli bir rol oynar.
- Sürekli İyileştirme: EYS, sürekli iyileştirme prensibine dayanır. İşletmeler, süreçlerini düzenli olarak gözden geçirerek, verimliliklerini artırabilir ve olası sorunları önceden önleyebilirler. Bu da işletmelerin daha esnek ve rekabetçi olmalarına yardımcı olur.
- Stakeholder İlişkileri: Havacılık işletmeleri, çeşitli paydaşlarla (müşteriler, tedarikçiler, regülatörler vb.) sıkı bir şekilde ilişkilidir. EYS, bu ilişkilerin yönetimini kolaylaştırarak, işletmelerin güvenilir bir şekilde iş yapmalarına yardımcı olur.
- Eğitim ve Bilinçlendirme: Çalışanların eğitimi ve bilinçlendirilmesi, sivil havacılık işletmelerinde başarı için kritiktir. EYS, çalışanların standartlara uygun bir şekilde görevlerini yerine getirmelerini sağlamak ve güvenlik kültürünü oluşturmak adına eğitim ve bilinçlendirme süreçlerine odaklanır.
- Çevresel ve Sosyal Sorumluluk: Sivil havacılık işletmeleri, çevresel ve sosyal sorumlulukları dikkate almalıdır. EYS, bu faktörleri yönetme ve süreçlere entegre etme konusunda işletmelere rehberlik eder.

Sonuç olarak, sivil havacılık işletmelerinde Entegre Yönetim Sistemleri, operasyonel mükemmeliyeti artırmak, güvenliği ve kaliteyi güvence altına almak, uyumluluk sağlamak ve sürdürülebilirliği desteklemek için kapsamlı bir yaklaşım sunar (Yüksel, 2012: 56).

3.1.1 ISO 14001: Çevre Yönetim Sistemi

ISO 14001, Çevre Yönetim Sistemi (ÇYS) standartlarına uygun olarak geliştirilen bir uluslararası standarttır. Bu standart, bir organizasyonun çevresel performansını yönetmek, çevresel etkilerini azaltmak, yasal uyumluluğunu sağlamak ve sürdürülebilir bir çevre politikası oluşturmak için kullanılır. ISO 14001, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren organizasyonlar için uygundur ve dünya genelinde birçok kuruluş tarafından benimsenmiştir. İşte ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi'nin temel özellikleri: (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).

- Çevresel Politika ve Planlama: Organizasyonlar, çevre politikalarını belirleyerek ve çevresel hedeflerini belirleyerek, çevresel performanslarını iyileştirmek için bir plan oluştururlar.
- Uygulama ve İşletme Kontrolleri: Çevresel politikaların uygulanması ve çevresel hedeflere ulaşmak için gerekli olan operasyonel kontrollerin kurulması.
- İzleme ve Ölçüm: Çevresel performansın düzenli olarak izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi. Bu, organizasyonun çevresel etkilerini belirlemesine, izlemesine ve iyileştirmesine olanak tanır.
- Yasal Uyumluluk: Organizasyonların çevresel yasal düzenlemelere ve diğer gereksinimlere uyum sağlamalarını sağlamak için süreçlerin oluşturulması ve sürdürülmesi.
- İyileştirme: Sürekli iyileştirme prensibine dayalı olarak, çevresel performansın sürekli olarak artırılması için organizasyon içinde düzenli olarak değerlendirme ve revizyon süreçlerinin uygulanması.
- Eğitim ve Farkındalık: Çalışanların çevre yönetim sistemi konusunda eğitilmesi ve çevresel sorumluluklarını anlamalarını sağlamak amacıyla farkındalık yaratılması.
- Dökümantasyon ve İletişim: Çevre yönetim sistemiyle ilgili politikaların, prosedürlerin ve diğer dökümantasyonun oluşturulması. Ayrıca, iç ve dış paydaşlarla etkili iletişim kurulması.
- Acil Durum Planlaması: Olası çevresel acil durumlar için planların oluşturulması ve personelin bu durumlarla baş etmeye hazırlıklı olması.

ISO 14001 standartları, çevre üzerindeki etkileri azaltarak, kaynak kullanımını optimize ederek ve çevresel performansı sürekli olarak iyileştirerek organizasyonların çevresel sürdürülebilirlik konusunda liderlik etmelerine yardımcı olur. Bu standart aynı zamanda müşteri güvenini artırabilir, yasal uyumluluğu sağlamak ve çevresel etkileri azaltmak gibi avantajlar sağlar. (Cua ve

diğerleri, 2001:77; Boymul ve Özeltürkay, 2017: 90).

3.1.2 ISO 45001: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi

ISO 45001, İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi (İSGYS) standartlarına uygun olarak geliştirilen bir uluslararası standarttır. Bu standart, iş sağlığı ve güvenliği performansını yönetmek, iş kazalarını ve meslek hastalıklarını azaltmak, işyerlerinde güvenli bir çalışma ortamını sağlamak amacıyla kullanılır. ISO 45001, birçok sektörde faaliyet gösteren organizasyonlar için uygundur ve iş sağlığı ve güvenliği konusunda en iyi uygulamalara yönelik bir çerçeve sunar. İşte ISO 45001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi'nin temel özellikleri (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83):

- Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi: Organizasyonlar, iş sağlığı ve güvenliği risklerini belirleyerek, değerlendirir ve bunları etkili bir şekilde yönetir. Bu, işyerinde olası tehlikelerin ve risklerin azaltılmasını amaçlar.
- Hukuki ve Diğer Gereksinimlere Uyum: İlgili iş sağlığı ve güvenliği yasal düzenlemelerine ve diğer gereksinimlere uyum sağlamak amacıyla organizasyonlar, süreçler oluşturur ve uygular.
- Politika ve Hedefler: İSGYS politikalarını belirlemek ve İSG hedefleri oluşturmak. Bu politika ve hedefler, iş sağlığı ve güvenliği performansının sürekli iyileştirilmesini amaçlar.
- Yönetimin Katılımı ve Sorumluluğu: Organizasyon liderliğinin İSGYS'ye olan taahhüdü, kaynak sağlama, hedeflere ulaşmada liderlik yapma ve İSG performansının sürekli iyileştirilmesi konularında sorumluluk alması.
- Çalışan Katılımı ve İletişim: Çalışanların İSGYS süreçlerine katılımını sağlamak, sorumluluklarını belirlemek ve etkili iletişim kanalları kurmak.
- Eğitim ve Farkındalık: Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği konularında eğitilmesi ve farkındalık yaratılması.
- Yönetimin İncelemesi: İSGYS'nin etkinliğini düzenli olarak gözden geçiren ve gerekli düzeltici ve önleyici önlemleri belirleyen yönetim incelemesi süreçleri.
- Acil Durum Hazırlığı ve Tepki: Acil durum planlarının hazırlanması, çalışanların acil durum durumlarına hazırlıklı olması ve bu durumlara etkili bir şekilde tepki verilmesi.

ISO 45001, iş sağlığı ve güvenliği performansını artırmak ve işyerindeki riskleri azaltmak amacıyla organizasyonlara kapsamlı bir çerçeve sunar. Bu standart, çalışanların sağlığını ve güvenliğini korurken aynı zamanda organizasyonların yasal uyumluluğunu sağlamasına ve müşteri güvenini artırmasına yardımcı olabilir. (Das ve diğerleri, 2008:18).

3.1.3 ISO 27001: Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi

ISO 27001, Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi (ISMS) standartlarını belirleyen bir uluslararası standarttır. Bu standart, bir organizasyonun bilgi varlıklarını nasıl yöneteceğini ve koruyacağını belirler. ISO 27001, bilgi güvenliği ile ilgili riskleri etkili bir şekilde yönetmek, müşteri güvenini artırmak, yasal ve düzenleyici gereksinimlere uyum sağlamak için bir çerçeve sunar. (Das ve diğerleri, 2008: 34). İşte ISO 27001'in temel ilkeleri ve önemli unsurları:

Temel İlkeler:

- Liderlik: Organizasyon liderleri, bilgi güvenliği konusundaki taahhütlerini göstermeli ve örgüt içinde bilgi güvenliği kültürünü desteklemelidir.
- Planlama: Bilgi güvenliği politikası ve hedefleri belirlenmeli, risk analizi yapılmalı ve uygun kontrol önlemleri planlanmalıdır.
- Destek: Kaynaklar sağlanmalı, personel eğitilmeli ve bilgi güvenliği konusunda farkındalık oluşturulmalıdır.
- Çalışan Katılımı: Tüm çalışanlar, bilgi güvenliği süreçlerine katılmalı ve bu konuda sorumluluk almalıdır.
- İnceleme: ISO 27001 sürekli olarak gözden geçirilmeli, iç tetkikler ve yönetim gözden geçirmeleri yapılmalıdır.

Önemli Unsurlar:

- Risk Değerlendirmesi ve Yönetimi: Organizasyonlar, bilgi güvenliği risklerini belirlemeli, analiz etmeli ve bu riskleri kabul edilebilir düzeylere düşürmek için uygun önlemleri almalıdır.
- Politika ve Hedefler: Organizasyonlar, bilgi güvenliği politika ve hedeflerini belirlemeli, bu politika ve hedeflere uyum sağlamalıdır.
- Belgelendirme ve İzleme: ISO 27001 standardı, belgelendirme ve izleme süreçlerini içerir. Bu süreçler, organizasyonun standarta uygunluğunu değerlendirir.
- İş Sürekliliği Yönetimi: Bilgi sistemlerinin sürekli olarak çalışmasını sağlamak için iş sürekliliği planları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
- Olay Yönetimi: Bilgi güvenliği olaylarına karşı hazırlıklı olunmalı, bu olaylar etkili bir şekilde yönetilmeli ve değerlendirilmelidir.

ISO 27001, her ölçekteki organizasyonlar için uygundur ve bilgi güvenliği konusunda bir çerçeve sağlayarak müşterilere ve paydaşlara güvenilir bir bilgi güvenliği yönetimi sistemine sahip olduklarını kanıtlamalarına yardımcı olur. (Cua ve diğerleri, 2001; Boymul ve Özeltürkay, 2017:27).

3.2 EFQM Mükemmellik Modeli

EFQM Mükemmellik Modeli, Avrupa Mükemmellik Vakfı (European Foundation for Quality Management- EFQM) tarafından geliştirilmiş bir kalite yönetimi ve iş mükemmelliğini destekleyen bir modeldir. Bu model, organizasyonların performanslarını değerlendirmeleri ve iyileştirmelerine yardımcı olarak kanıta dayalı bilgi ve veriler elde etmek için kullanılır. EFQM modeli 1988 yılında mükemmellik kavramını desteklemek yolunda işletmelere yol göstermek amacıyla kendine benimsemiştir.

EFQM Mükemmellik modeli, kurum ve kuruluşlar için sürdürülebilirliğin sağlanması, müşteri odaklılık, süreçler, liderlik ve sonuçları oluşturarak mükemmelliğin hedeflenmesi için bir yol gösterici kılavuz niteliği taşır. EFQM modeli, dokuz temel kriter ve bu kriterlere bağlı birtakım alt kriterlerden oluşmaktadır. EFQM Mükemmellik Modeli belirtilen Şekil-1 de gösterilen 3 temel birleşene odaklanmıştır. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).

3.2.1 EFQM Modeli Aşamaları

Yön: Bir Organizasyonda paydaşların isteklerini ve beklentilerinin karşılanmasının ve sürdürülebilirlik ilkesinin devamlılığı için beklentilerin aşılmasını sağlar. Yön, kuruluşun kendi ekosistemi içerisinde geleceğe yönelik birtakım planları uygulamak üzere iyi konumlandırılmasının önünü açar. Kurumlarda sürdürülebilir değer katma stratejisi geliştirerek yarar sağlayan bir kültür oluşturur. Yani modeli uygulayarak üstün performans beklentisi içinde olan kurum ve kuruluşlar istek uyandıran bir vizyon yaratmış olur (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).

Uygulama: Yukarıda belirlenen organizasyonlar yön ile kuruluşun takip edeceği yolu tanımlar. Yön ile oluşturulan stratejik hedefler, süreç yönetimi, kalite yönetimi gibi süreçlerin uygulanması ve performans etkilerinin artırılması oluşturur. Uygulama, günümüze yönelik başarılı olmak için gerekli tüm iyileştirmelerle dönüşüme yol vermektedir. Kısaca Uygulama üstün performanslı ve model gerçekleştirici organizasyonlar hedefe ve stratejiyi 'NASIL' destekliyor sorusuna cevap arayan bir mantığa dayanır.(Kalder, 2019). Organizasyonların göstermiş olduğu performanslarının değerlendirilmesi ölçmek için kullanılan sonuçları kapsar. İleriye dönük tahminler de dahil olmak üzere kuruluşun izlemiş olduğu yön ve uygulama başlıklarında ne kadar başarılı olduğunu uzanımlarıyla ele alır. Paydaşların algı sonuçları, müşterilerin ve çalışanların algı sonuçları, tedarikçilerin ve yönetimdeki paydaşlarının irdelenip değerlendirilmesidir. Organizasyonda sonuç kavramı şimdiye kadar "Ne Gerçekleştirdim" gelecekte "NE" gerçekleştirmeyi planlıyor sorusuna mantık çerçevesinde yanıt arama unsurudur. (Boymul ve Özeltürkay, 2017: 83).

3.2.2 EFQM Temel Kriterler

- **Liderlik:** Liderler kuruluşların misyon, vizyon, değerlerini ve etik olarak kurallarını oluşturarak davranışlarıyla örnek olup mükemmellik kültürünü kuruluşun çalışanlarıyla sağlamlaştırır.
- **Strateji:** Kuruluşlar misyon ve vizyonları çerçevesinde mükemmel olmak için, paydaş odaklı stratejiler geliştirerek birtakım planlar ve amaçlar doğrultusunda uygulamaya alır.
- **Çalışanlar:** Mükemmel kuruluşlar çalışanlarına daima değer vererek çalışanların yeteneklerini geliştirmesine olanak tanır. Çalışanların eşitliliğini destekleyerek onları motive edecek bir şekilde tanır ve takdir eder. Yetenek, bilgi ve birikimlerinden yararlanarak kuruma faydalı olmaları yönünde kullanımlarına destek verir.

- İşbirlikleri ve Kaynaklar: Kuruluş dışı iş birliklerini, tedarikçi ve kaynaklarını stratejik politikalarını destekleyecek biçimde yönetir. Çevre ve toplumsal olayları bir şekilde koruma altına alır.
- Süreçler Ürün ve Hizmetler: Mükemmel kuruluşlar müşterilerine ve ortaklarına ürünler tasarlar ve bunları yöneterek iyileştirme sağlar. Tasarlanan ürün etkili olacak bir biçimde tanıtımı ve pazarlaması yapılır. Üretilen ürün veya hizmetler daima müşteriye en uygun değeri sağlamak amacı güdülerek geliştirilir
- Müşteriyle İlgili Sonuçlar: Müşterilerin ihtiyaç ve isteklerini esas alan stratejiyi destekleyen, politikaların başarılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığını belirleyerek performans göstergeleri ve girdi çıktılarının tanımlanmasında birlik sağlar. En az üç yıl olumlu ve sürekli iyi performans gösteren sonuçları elde eder. Gelecekteki sonuçları ve performansını tahmin eder. Elde edilen temel tüm sonuçların benzerlik gösteren kurum ve kuruluşlara göre hangi seviyede olduğunu algılar ve bu elde edilen sonuçları hedef belirleme amacıyla kullanır.
- Algılamalar: Toplanan veriler toplumun kuruluş hakkındaki algılamasını gösterir. Algılamalar raporlar ve anketler basın ve kamuya açık toplantılar ve resmi kurumlar gibi çeşitli birtakım kaynaklardan elde edilebilir
- Toplumsal Sorumluluklar: Organizasyonun sonucunda topluma ve çevreye olan etkilerinin algılanması gözlemlenir. Belirlenen kriterler organizasyonların performanslarını ölçmek için kullanılır ve organizasyonların zayıf ve güçlü yönlerini belirlemelerine yardımcı olarak mükemmellik yolunda ilerleyip ilerlemediklerini görmüş olurlar. Bu model birçok sektörde kullanılmakta ve mükemmellik yolunda ilerleyip ilerlemediklerini ölçmek için bir göstergedir (Boymul ve Özeltürkay, 2017: 83).

4. Kalite ve Entegre Yönetim Sistemlerinin Sivil Havacılıkta Yeri ve Önemi

Kalite ve entegre yönetim sistemleri, sivil havacılık sektöründe önemli bir rol oynamaktadır. Bu sistemler, havacılık endüstrisinde güvenliği, etkinliği ve performansı artırmak amacıyla kullanılmaktadır. İşte kalite ve entegre yönetim sistemlerinin sivil havacılıkta yerini ve önemini anlatan bazı temel faktörler (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83):

- Güvenlik ve Risk Yönetimi: Havacılık endüstrisinde en öncelikli konu güvenlidir. Kalite yönetim sistemleri, sürekli iyileştirme ve risk yönetimi prensipleriyle güvenliği sağlamak için kullanılır. Havayolu şirketleri, havaalanları ve tedarik zinciri bu sistemler aracılığıyla sürekli olarak güvenlik standartlarına uymayı ve riskleri azaltmayı hedefler.
- Uluslararası Standartlara Uyum: Havacılık endüstrisi, uluslararası standartlara uyumu gerektiren bir sektördür. ISO 9001 (Kalite Yönetim Sistemi) ve ISO 14001 (Çevre Yönetim Sistemi) gibi standartlar, sivil havacılık şirketlerinin kalite ve çevresel performanslarını değerlendirmelerine yardımcı olur.
- Operasyonel Verimlilik: Entegre yönetim sistemleri, süreçleri optimize etme, kaynakları etkili bir şekilde kullanma ve operasyonel verimliliği artırma amacıyla tasarlanmıştır. Bu, havayolu şirketlerinin maliyetleri düşürmesine, hizmet kalitesini artırmasına ve müşteri memnuniyetini sağlamasına yardımcı olur.
- Müşteri Memnuniyeti: Havayolu sektöründe müşteri memnuniyeti, rekabet avantajı sağlamak açısından kritiktir. Kalite yönetim sistemleri, müşteri beklentilerini anlama, karşılamak ve aşmak için kullanılır. Müşteri odaklı bir yaklaşım, müşteri memnuniyetini artırmak ve sadakati güçlendirmek için önemlidir.
- Eğitim ve Yetenek Geliştirme: Sivil havacılıkta çalışan personelin eğitimi ve yetenek geliştirme, güvenli ve etkili bir hava taşımacılığı sağlamak için hayati önem taşır. Kalite yönetim sistemleri, personel eğitimini, sertifikasyonu ve sürekli gelişimini destekleyerek sektördeki uzmanlığı artırır.
- Çevresel Sürdürülebilirlik: Sivil havacılık endüstrisi, çevresel etkileri en aza indirme amacıyla çaba göstermektedir. ISO 14001 ve benzeri standartlar, çevresel performansı değerlendirir ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik eder.

Sonuç olarak, kalite ve entegre yönetim sistemleri, sivil havacılıkta operasyonların güvenli, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkı sağlar. Bu sistemler, sektördeki paydaşlar arasında güven oluşturarak ve uluslararası standartlara uyumu sağlayarak havacılık endüstrisinin gelişimine katkıda bulunur (Cua ve diğerleri, 2001:98; Boymul ve Özeltürkay, 2017:51).

4.1 Güvenlik ve Kalitenin Birleşimi

Güvenlik ve kalitenin birleşimi, bir organizasyonun sivil havacılık veya herhangi bir sektörde sürdürülebilir başarı elde etmesi için kritik öneme sahiptir. Bu iki kavramın birleşimi, güvenilir ve kaliteli hizmetlerin sağlanması, müşteri güveninin kazanılması, iş

sürekliliğinin sağlanması ve rekabet avantajının elde edilmesi gibi birçok avantaj sunabilir. İşte güvenlik ve kalitenin birleşiminin önemli yönleri: (Uysal, 2013:12).

- **Güvenilirlik ve Müşteri Memnuniyeti:** Güvenlik ve kalite, müşterilerin beklentilerini karşılamak ve aşmak adına temel unsurlardır. Güvenilir bir hizmet, müşteri memnuniyetini artırır ve müşterilerin organizasyona olan güvenini sağlamlaştırır.
- **Risk Yönetimi:** Güvenlik ve kalite, organizasyonların potansiyel risklere karşı hazırlıklı olmalarına yardımcı olur. Güvenlik standartları ve kalite yönetim sistemleri, olası riskleri değerlendirme ve etkili bir şekilde yönetme konusunda rehberlik eder.
- **İtibar ve Marka Değeri:** Güvenlik ve kalite, organizasyonun itibarını ve marka değerini artırır. Müşteriler, güvenli ve kaliteli hizmet sunan organizasyonlara daha fazla güven duyarlar ve bu da uzun vadeli müşteri bağlılığını artırabilir.
- **Operasyonel Mükemmeliyet:** Güvenlik ve kalite standartları, iş süreçlerinin ve operasyonların mükemmeliğe ulaşmasına yardımcı olur. Bu, hataların azaltulmasını, verimliliğin artırılmasını ve kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlar.
- **Çalışan Güvenliği ve Motivasyon:** Güvenlik ve kalite odaklı bir çalışma ortamı, çalışanların güvenliğini ve sağlığını ön planda tutar. Bu da çalışan motivasyonunu artırır ve işyerinde daha pozitif bir atmosfer oluşturur.
- **Yasal Uyumluluk:** Güvenlik ve kalite standartları, organizasyonların yasal düzenlemelere uyum sağlamalarına yardımcı olur. Bu, hukuki sorumlulukları yerine getirme konusunda güçlü bir temel oluşturur. (Cua ve diğerleri, 2001:34; Boymul ve Özeltürkay, 2017: 87).
- **Sürekli İyileştirme:** Kalite yönetim sistemleri, sürekli iyileştirme prensiplerine dayanır. Bu, organizasyonların süreçlerini ve sistemlerini sürekli olarak gözden geçirmelerini, hatalardan öğrenmelerini ve daha iyi bir performans elde etmelerini sağlar. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).
- **Rekabet Avantajı:** Güvenlik ve kalitenin birleşimi, organizasyonlara rekabet avantajı sağlar. Müşteriler genellikle güvenilir ve kaliteli hizmet sunan organizasyonlara yönelir, bu da pazarda daha güçlü bir konum elde etmeye yardımcı olur. (Das ve diğerleri, 2008).

Sonuç olarak, güvenlik ve kalitenin birleşimi, organizasyonların sürdürülebilir bir başarı elde etmeleri için temel bir yapı oluşturur. Bu, müşteri memnuniyetini artırır, iş sürekliliğini güvence altına alır ve organizasyonun uzun vadeli başarıya ulaşmasına katkıda bulunur (Erturgut, 2009: 23).

4.2 Havacılık Güvenliği ve Sivil Havacılık Otoriteleri ile Uyum

Havacılık güvenliği, sivil havacılıkta kritik bir konsepttir ve bir dizi düzenleyici standart ve prosedürü içerir. Sivil havacılık otoriteleri, genellikle ülkelerdeki sivil havacılık faaliyetlerini düzenleyen ve denetleyen kurullardır. Bu otoriteler, havacılık güvenliği standartlarını belirleyerek, havacılık endüstrisinde güvenliği ve düzeni sağlamakla görevlidir. İşte havacılık güvenliği ve sivil havacılık otoriteleri ile uyumun önemli yönleri (Erturgut, 2009:16):

- **Havacılık Güvenliği Standartları:** Sivil havacılık otoriteleri, uluslararası standartlara uygun olarak havacılık güvenliği standartlarını belirler. Bu standartlar, havayolu şirketleri, havaalanları ve diğer havacılıkla ilgili kuruluşlar için güvenli operasyonları sağlamayı amaçlar (Uysal, 2013:13).
- **IATA ve ICAO Standartları:** Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) ve Uluslararası Hava Taşıma Birliği (IATA), havacılık endüstrisinde güvenliği desteklemek ve teşvik etmek adına önemli roller üstlenir. ICAO, küresel havacılık standartlarını belirlerken, IATA özellikle havayolu şirketleri için standartlar geliştirir. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).
- **Havacılık Otoriteleri ile İşbirliği:** Havacılık güvenliği, sivil havacılık otoriteleri ile işbirliği gerektirir. Bu otoriteler, havacılık operasyonlarını düzenlemek, izin vermek, denetlemek ve güvenlik açısından değerlendirmekle sorumludur. Havacılık şirketleri, bu otoritelerle etkin bir iletişim ve işbirliği içinde olmalıdır. (Das ve diğerleri, 2008).
- **Sivil Havacılıkta Güvenlik Denetimleri:** Sivil havacılık otoriteleri, havayolu şirketleri ve diğer havacılık kuruluşları üzerinde düzenli denetimler gerçekleştirir. Bu denetimler, havacılık güvenliği standartlarına uyumluluğu değerlendirmek ve varsa iyileştirme alanlarını belirlemek amacıyla yapılır.

- Personel Eğitimi ve Belgelendirme: Havacılık güvenliği, personel eğitimi ve belgelendirme süreçlerini içerir. Sivil havacılık otoriteleri, havacılık personelinin belirli beceri ve yeterliliklere sahip olmasını sağlamak adına standartlar belirler ve bu standartlara uyumu denetler.
- Sivil Havacılık İzinleri ve Sertifikalar: Havacılık işletmeleri, sivil havacılık otoritelerinden çeşitli izinler ve sertifikalar almak zorundadır. Bu izinler, güvenli uçuşlar gerçekleştirmek ve diğer havacılık faaliyetlerini sürdürmek için gereklidir. (Erturgut, 2009:19).
- Acil Durum Planlaması: Havacılık güvenliği, acil durum planlamasını içerir. Sivil havacılık otoriteleri, havacılık işletmelerinden acil durum senaryolarına hazırlıklı olmalarını ve etkili bir şekilde müdahale etmelerini sağlayacak planları oluşturmalarını ister.
- Uluslararası İşbirliği ve Uyum: Havacılık güvenliği, uluslararası bir boyut içerir. Sivil havacılık otoriteleri, diğer ülkelerin otoriteleri ve uluslararası örgütlerle işbirliği içinde çalışarak küresel havacılık güvenliğini artırmayı hedefler. (Cua ve diğerleri, 2001; Boymul ve Özeltürkay, 2017:15).

4.3 Entegre Yönetim Sistemlerinin Operasyonel Etkinlikteki Rolü

Entegre Yönetim Sistemleri (EYS), bir organizasyonun farklı yönetim sistemlerini birleştiren ve tek bir bütün olarak yönetmelerine olanak tanıyan bir yaklaşımdır. Bu sistemler genellikle kalite, çevre, iş sağlığı ve güvenliği gibi farklı alanlardaki standartları kapsar. Entegre Yönetim Sistemlerinin operasyonel etkinlikteki rolü, bir dizi avantaj sunarak organizasyonların daha verimli ve etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlar. İşte EYS'nin operasyonel etkinlikteki rolünü vurgulayan bazı önemli unsurlar (Erturgut, 2009:43):

- Süreç Entegrasyonu: EYS, organizasyonun süreçlerini entegre bir şekilde yönetmeyi sağlar. Bu, iş süreçlerinin birbirine uyumlu olmasını, verimliliğin artmasını ve kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlar. (Das ve diğerleri, 2008:65).
- Teknoloji ve Veri Entegrasyonu: EYS, farklı yönetim sistemlerinden gelen verileri entegre ederek, organizasyonun genel performansını değerlendirmesine olanak tanır. Bu, karar alma süreçlerini destekler ve organizasyonun hedeflerine daha iyi hizmet etmesini sağlar.
- Belgeleme ve Bilgi Yönetimi: Entegre Yönetim Sistemleri, belgeleme süreçlerini standardize eder ve bilgi yönetimini geliştirir. Ortak bir belgeleme sistemi, bilgiye erişimi kolaylaştırır ve ekip üyeleri arasında bilgi paylaşımını artırır. (Erturgut, 2009:19).
- Risk Yönetimi ve İyileştirme: EYS, risk yönetimi süreçlerini entegre ederek, organizasyonun operasyonel riskleri daha etkili bir şekilde değerlendirmesini ve yönetmesini sağlar. Aynı zamanda sürekli iyileştirme prensiplerine dayanarak iş süreçlerindeki zayıflıkları tespit eder ve düzeltici önlemler uygular.
- Çalışan Katılımı ve Eğitimi: Entegre Yönetim Sistemleri, çalışanların farklı yönetim sistemlerinde eğitilmesini ve katılımını destekler. Bu, çalışanların farklı gereksinimlere uygun olarak eğitilmelerini ve organizasyonun genel hedeflerine daha fazla katkıda bulunmalarını sağlar. (Cua ve diğerleri, 2001:43; Boymul ve Özeltürkay, 2017:19).
- Performans İzleme ve Ölçüm: EYS, organizasyonun performansını izleme ve ölçme süreçlerini entegre eder. Bu, organizasyonun hedeflere ne kadar yaklaştığını değerlendirmesini sağlar ve stratejik yönetim için gerekli veri sağlar.
- Maliyet ve Kaynak Yönetimi: Entegre Yönetim Sistemleri, kaynakların daha etkili bir şekilde kullanılmasını ve maliyetlerin kontrol altında tutulmasını sağlar. Ortak bir yönetim yaklaşımı, kaynakların daha iyi planlanmasını ve dağıtılmasını mümkün kılar (Uysal, 2013).
- Uyum Sağlama ve Rekabet Avantajı: EYS, organizasyonların farklı standartlara uyum sağlamasını ve rekabet avantajı elde etmelerini destekler. Birçok sektörde, müşteriler ve tedarikçiler, entegre yönetim sistemlerine sahip organizasyonları daha güvenilir ve rekabet avantajına sahip olarak değerlendirebilir.

Entegre Yönetim Sistemleri, organizasyonların operasyonel etkinliği artırmalarına, riskleri yönetmelerine ve sürdürülebilir başarı elde etmelerine yardımcı olur. Bu sistemler, süreçleri daha etkili hale getirerek ve farklı yönetim sistemlerini birleştirerek organizasyonların daha esnek ve uyumlu olmalarını sağlar. (Boymul ve Özeltürkay, 2017:83).

4.4. Sivil Havacılıkta Kalite Ve Entegre Yönetim Sistemlerinin Önemi

Sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemlerinin önemi, güvenli, etkili, verimli ve sürdürülebilir havacılık

operasyonlarına ulaşma amacını taşır. Bu sistemler, havayolu şirketleri, havaalanları ve diğer havacılık kuruluşları için bir dizi avantaj sağlar. İşte sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemlerinin önemini vurgulayan bazı anahtar noktalar: (Cua ve diğerleri, 2001:19; Boymul ve Özeltürkay, 2017:32).

- **Güvenlik ve Kalite Standartlarına Uyum:** Havacılık sektörü, yüksek güvenlik ve kalite standartlarına tabidir. Kalite ve entegre yönetim sistemleri, uluslararası standartlara (örneğin, ISO 9001, ISO 14001, ISO 45001) ve sivil havacılık kurallarına uyum sağlayarak güvenli ve kaliteli hizmetleri garanti altına alır.
- **Risk Yönetimi:** Havacılık, doğası gereği bir dizi potansiyel riskle karşı karşıyadır. Entegre yönetim sistemleri, risk değerlendirmesi ve yönetimi süreçleri ile havacılık operasyonlarındaki riskleri tanımlar, değerlendirir ve yönetir.
- **Operasyonel Etkinlik ve Verimlilik:** Kalite ve entegre yönetim sistemleri, iş süreçlerini optimize ederek operasyonel etkinlik ve verimliliği artırır. Bu, kaynakların daha etkili bir şekilde kullanılmasını sağlar.
- **Müşteri Memnuniyeti:** Havacılık şirketleri için müşteri memnuniyeti kritik öneme sahiptir. Kalite yönetim sistemleri, müşteri odaklılık ve hizmet kalitesi ile ilgili standartları belirler, bu da müşteri memnuniyetini artırır.
- **Uluslararası Rekabet Avantajı:** Sivil havacılıkta faaliyet gösteren şirketler, uluslararası düzeyde rekabet ederler. Kalite ve entegre yönetim sistemlerine sahip olmak, küresel pazarda rekabet avantajı sağlar.
- **Çalışan Güvenliği ve Refahı:** İş sağlığı ve güvenliği standartları, sivil havacılıkta önemli bir konudur. Entegre yönetim sistemleri, çalışanların güvenliğini ve refahını artırmak için gerekli önlemleri belirler ve uygular (Uysal, 2013:12).
- **Sürdürülebilirlik:** Sivil havacılıkta sürdürülebilirlik, çevresel, ekonomik ve sosyal açılardan dengeli bir yaklaşımı içerir. ISO 14001 ve diğer çevresel yönetim sistemleri, havacılık şirketlerine çevresel performanslarını yönetme ve iyileştirme imkanı sağlar.
- **Yasal ve Regülasyonlara Uyum:** Havacılık sektörü, sıkı yasal ve regülasyonlara tabidir. Entegre yönetim sistemleri, bu yasal düzenlemelere uyumu izler ve sağlar, böylece organizasyonlar yasal sorumluluklarını yerine getirir.
- **Kriz ve Acil Durum Yönetimi:** Havacılık şirketleri, acil durumlarla etkili bir şekilde başa çıkabilmek için kriz ve acil durum yönetimi süreçlerini içeren entegre yönetim sistemlerini benimserler (Boymul ve Özeltürkay, 2017: 83).

Sivil havacılıkta kalite ve entegre yönetim sistemleri, organizasyonların etkili bir şekilde yönetilmesine, risklerin azaltılmasına, müşteri memnuniyetinin artırılmasına ve sürdürülebilir bir başarı elde edilmesine katkıda bulunur (Erturgut, 2009: 89).

5. Sonuçlar ve Öneriler

Bu çalışma, sivil havacılık sektöründe kalite ve entegre yönetim sistemlerinin yerini ve önemini incelemeyi amaçlamıştır. Günümüzdeki teknolojik gelişmelerin sektöre getirdiği avantajlar, aynı zamanda yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu değişimlere uyum sağlamak ve sektörde rekabet avantajı elde etmek için kalite ve entegre yönetim sistemlerinin kullanımı kaçınılmaz hale gelmiştir. Sivil havacılık, günümüzde teknolojik, ekonomik ve sosyal değişimlerle birlikte hızla evrim geçiren kapsamlı bir sektördür. Bu evrim, sektördeki işletmeleri, hizmet standartlarını artırmak, rekabet avantajı elde etmek ve müşteri beklentilerini karşılamak adına çeşitli yönlerde yönlendirmiştir. Bu bağlamda, sivil havacılık işletmeleri için kalite ve entegre yönetim sistemleri, kritik bir öneme sahiptir. Uçuş emniyeti, müşteri memnuniyeti, operasyonel verimlilik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi faktörleri ele alabilen etkili bir kalite ve entegre yönetim sistemi, işletmelerin başarılı ve sürdürülebilir olmalarına olanak tanır. Bu çalışma, sivil havacılık bağlamında kalite ve entegre yönetim sistemlerinin rolünü ve önemini incelemeyi amaçlamaktadır.

Uçuş emniyeti ve güvenliği odaklı standartlar, uluslararası sivil havacılık otoriteleri tarafından belirlenmiş ve bu standartların etkin bir şekilde uygulanması için kalite ve entegre yönetim sistemleri kritik bir rol oynamaktadır. Bu sistemler, sivil havacılık işletmelerine uçuş güvenliğini artırma, müşteri memnuniyetini sağlama, operasyonel verimliliği optimize etme ve çevresel sürdürülebilirliği destekleme konularında önemli avantajlar sunmaktadır.

Havacılık işletmelerinin mücadele ettiği karmaşık yapının anlaşılması ve yönetilmesinde kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti, operasyonel etkinlik gibi unsurların entegre bir şekilde ele alınması büyük önem taşımaktadır. Bu sistemler, işletmelerin sürekli iyileştirme prensiplerine dayalı olarak faaliyet göstermelerine olanak tanır.

Sonuç olarak, sivil havacılık sektöründe kalite ve entegre yönetim sistemleri; güvenlik, müşteri memnuniyeti, operasyonel etkinlik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi kritik unsurları güçlendirerek, sektörde sürdürülebilir başarı elde etme yolunda önemli bir role sahiptir. Bu sistemlerin etkin bir şekilde uygulanması, havacılık işletmelerine rekabet avantajı sağlayarak gelecekteki gelişmelere daha iyi adapte olmalarına yardımcı olacaktır. Sivil havacılık sektöründeki dinamik değişimlere ayak uydurabilmek ve sürdürülebilir

başarı elde edebilmek için kalite ve entegre yönetim sistemlerinin benimsenmesi kaçınılmazdır. Bu çalışma, bu sistemlerin uygulanmasıyla elde edilen avantajları vurgulayarak, uçuş emniyeti, müşteri memnuniyeti, operasyonel etkinlik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi kritik unsurlarda nasıl güçlü bir etki yaratabileceklerini ortaya koymaktadır. Sivil havacılık işletmeleri için kalite ve entegre yönetim sistemlerinin önemi, sektördeki rekabetin yanı sıra uluslararası standartlara uyum ve sürekli iyileştirme çabalarıyla birleşerek sektördeki güvenilirliği artırabilir ve geleceğe daha güvenle bakmalarına yardımcı olabilir.

Kaynakça

Anderson, J.C., Rungtusanatham M., Schroeder, R.G., Devaraj, S. (1995). “A Path Analytic Model of a Theory of Quality Management Underlying the Deming Management Method: Preliminary Empirical Findings”, *Decision Sciences*, 26(5), 637–658.

Akdağ, M. (2005). “Toplam Kalite Yönetimi ve Örgüt İçindeki Yeri”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 4(1), 159-170.

Akın, H.B., Günay, T.K. (2015). “TGS Yer Hizmetleri A.Ş.’de ISO 10002 Müşteri Memnuniyeti Kalite Yönetimi Sisteminin Uygulanması ve İstatistiksel Olarak Değerlendirilmesi”, *Anadolu Bil Meslekokulu Dergisi*, 37, 33-48.

Al-khalifa, K.N., Aspinwall, E.M. (2000). “The Development of Total Quality Management in Qatar”, *The TQM Magazine*, 12(3), 194-204.

Aykaç, B., Özer, M.A. (2006). “Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Kuruluşlarında Uygulanması: Sorunlar ve Yeni Arayışlar”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (3), 171-202.

Azım, M.T., Haque, M.M., Chowdhury, R. A. (2013). “Gender, Marital Status and Job Satisfaction an Empirical Study”, *International Review of Management and Business Research*, 2 (2), 488-498.

Bakır, M., Bal, H.T., Akan, Ş. (2017). “Türk Sivil Havacılık Sektörünün Değerlendirilmesinde Bütünleşik Swot-Ahs Yaklaşımı”, *Journal of Aviation*, 1(2), 154-169.

Bal, Y., Berkin, E. E. (2010). Toplam Kalite Yönetimi Bağlamında Örgüt İkliminin İncelenmesi ve Bir Enerji Şirketinde Uygulama, *Yönetim Dergisi*, 21(65), 107-129.

Bou-Llusar, C., Escrig-Tena, A., Roca-Puig, V., Martin, I. (2009). “An Empirical Assessment of the EFQM Excellence Model: Evaluation as a TQM Framework Relative to The MBNQA Model”, *Journal of Operations Management*, 27(1), 1– 22.

Boymul, E., Özeltürkay, E.Y. (2017). “İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın Tükenmişlik Sendromu Üzerindeki Etkisi: Bir Sanayii Kuruluşunda Uygulama”, *Journal of Yasar University*, 12(46), 93-102.

Clark, A. E. (1997). “Job Satisfaction and Gender: Why are Women so Happy at Work? ”, *Labour Economics*, 4(4), 341–372.

Chaulagain, N., Khadka, D. K. (2012). “Factors Influencing Job Satisfaction Among Healthcare Professionals at Tilganga Eye Centre, Kathmandu, Nepal”, *International Journal of Scientific Technology Research*, 1(11), 32-36.

Claver, E., Tarı, J.J., Molina, J.F. (2003). “Critical Factors and Results of Quality Management: An Empirical Study,” *Total Quality Management and Business Excellence*, 14(1), 91–118.

Conca, F.J., Llopis, J., Tarı, J.J. (2004). “Development of a Measure to Assess Quality Management in Certified Firms,” *European Journal of Operational Research*, 156 (3), 683–697.

Cua, K. O., Mckone, K. E., Schroeder, R. G. (2001). “Relationships Between Implementation of TQM, JIT, and TPM and Manufacturing Performance”, *Journal of Operations Management*, 19(6), 675-694.

Çaltıyurt, K. (2012). *Havayollarında Kurumsal Yönetim ve Bağımsız Denetim*, Ekin Yayınevi, Bursa.

Çekmecelioglu, H.G. (2006). “Örgüt İklimi, Duygusal Bağlılık ve Yaratıcılık Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi: Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 295-310.

Das, A., Paul, H., Swierczek F.W. (2008). “Developing and Validating Total Quality Management (TQM) Constructs in the Context of Thailand's Manufacturing Industry”, *Benchmarking: An International Journal*, 15(1), 52-72.

Das, A., Robert, B.H., Roger J. C., Soumen. G., (2000). “A Contingent View of Quality Management: The Impact of International Competition on Quality”, *Decision Sciences*, 31 (3), 649– 689.

Ertugut, R. (2009). “Toplam Kalite Yönelimli Eğitim Kurumlarında Eğitim Yöneticilerinin Dönüştürücü ve Sürdürücü Liderlik Düzeylerinin Karşılaştırılması: M.E.B. Merkez ve Taşra Teşkilatındaki Örgütlerde Ampirik Bir Araştırma”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (30), 181-199.

- Federici, R. A., Skaalvik, E. M. (2012). "Principal Selfefficacy: Relations with Turnout, job Satisfaction and Motivation to Quit", *Social Psychology of Education*, 15(3), 295-320.
- Fuentes-F.M., Albacete-saez, C.A., Llorens-montes J. (2004). "The Impact of Environmental Characteristics on TQM Principles and Organizational Performance", *Omega*, 32(6), 425- 442.
- Fuentes-F.M., Llorens-Montes F.J., Albacete-Saez A.C. (2007). "Quality Management Implementation Across Different Scenarios of Competitive Astructure: an Empirical Investigation", *International Journal of Production Research*, 45(13), 2975–2995.
- İnce, C. (2008). "Toplam Kalite Yönetimi ve Otel İşletmelerinde İşgören Tatminine Etkileri", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 57-70.
- Kıracı, K., Bayrak, U. (2014). "Sivil Havacılık Lisans Mezunlarının İstihdam ve Kariyer Durumları Üzerine Bir Araştırma", *E-International Journal of Educational Research*, 5(2), 67-88.
- Liao, H., Chuang, A. (2004). "A Multilevel Investigation of Factors Influencing Employee Service Performance and Customer Outcomes", *Academy of Management Journal*, 47(1), 41–58.
- Mehra, S., Ranganathan, S., (2008). "Implementing Total Quality Management with a Focus on Enhancing Customer Satisfaction", *International Journal of Quality & Reliability Management*, 25(9), 913-927.
- Prajogo, I. D., Sohal, S.A. (2006). "The Integration of TQM and Technology/R&D Management in Determining Quality and Innovation Performance," *Omega*, 34(3), 296–312.
- Reed, R., Lemark, D.J., Mero, N.P. (2000). "Total Quality Management and Sustainable Competitive Advantage", *Journal of Quality Management*, 5, 5-26.
- Roche, K. (2014). "Job Satisfaction and the Educated Entrepreneur", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 27(4), 353-368.
- Samson, D., Terziovski, M. (1999). "Relationship Between Total Quality Management Practices and Operational Performance", *Journal of Operations Management*, 17(4), 393-409.
- Schneider, B., Reichers, A.E., (1983). "On The Etiology Of Climates", *Personnel Psychology*, 36(1), 19-39.
- Silva M., Luisa L. and Conceição B. (2004). "OSCI: An Organizational and Safety Climate Inventory", *Safety Science*, 42(3), 205-220.
- Talebi, N., Yıldırım, A.E. (2017). "Türkiye’de Sivil Havacılık Sektöründe Müşteri İlişkileri Yönetimi: Turkish Ground Services A.Ş. örneği", *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 46, 85-96.
- Tarı, J.J. (2005). "Components of Successful Total Quality Management", *The TQM Magazine*, 17 (2), 182-194.
- Tarı, J.J., Molina, Jose, F., Castejon, J.L. (2007). "The Relationship Between Quality Management Practices and Their Effects on Quality outcomes", *European Journal of Operational Research*, 183, 483–501.
- Ugboro, I. O., Obeng, K. (2000). "Top Management Leadership, Employee, Empowerment, Job Satisfaction and Customer Satisfaction in TQM Organisations: An Emprical Study", *Journal of Quality Management*, 5 (2), 247-272.
- Ustasüleyman, T. (2011). "Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Firma Performansı Üzerine Etkisi: Türkiye’nin 500 Büyük Firmasına Yönelik Bir Araştırma", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 67-96.
- Uysal, H.T., Aydemir, S. (2014). "Örgütsel İklimin Çalışma Psikolojisine Etkisi: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma", *Turkish Studies*, 9 (2), 1557-1574.
- Uysal, H.T. (2013). "Stajyer Çalışanların Mesleki Bağlılık Gelişimine Örgüt İkliminin Etkisi", *Business and Economics Research Journal*, 4 (3), 93-110.
- Yüksel, H. (2014). "Sivil Havacılığın Gelişimi ve Küreselleşme Sürecine Katkıları: Türkiye Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 5(11), 1-20.
- Zu, X., Fredendall, L., Douglas, T. (2008). "The Evolving Theory of Quality Management: The Role of Six Sigma," *Journal of Operations Management*, 26 (5), 630–650.

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi

Belgin Yıldırım¹ ve Sevil Olğun²

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, byildirim@adu.edu.tr, 0000-0001-5451-5526

² Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, sevil_olgun@hotmail.com, 0000-0002-8848-3259

Özet

Araştırma sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SHMYO) öğrencilerinin problem çözme becerilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Yöntem: Analitik-kesitsel tipteki araştırma bir devlet üniversitesinin SHMYO öğrencileri (n=210) ile yapılmıştır. Veriler "Öğrenci Tanıtım Formu" ve "Problem Çözme Envanteri (PÇE)" ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde sayı, yüzde, ortalama, standart sapma, Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır. Öğrencilerin %80'i yaşlı bakımı programında, %51.4'ü 1. sınıf ve %65.7'si kız öğrencidir. Öğrencilerin PÇE toplam puanı 92.55±14.23'tür. Öğrencilerin sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik durumuna göre PÇE'nin aceleci yaklaşım alt boyut puan sıra ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır (p<0.05). Öğrencilerin cinsiyeti, okumakta olduğu program, sınıf düzeyi, medeni durumu, sosyo-ekonomik durumu ve mezun olduğu liseye göre PÇE toplam puan sıra ortalamaları arasında istatistiksel anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05). Öğrencilerin problem çözme becerilerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meslek Yüksekokulu, Öğrenciler, Problem Çözme, Sağlık

The Investigation of Problem-Solving Skills of Vocational School of Health Services Students

The research was conducted to determine of students problem-solving skills at the Vocational School of Health Services (VSHS). Analytical-cross-sectional type research was conducted with VSHS students of a state university (n=210). The data was obtained through the "Student Introduction Form" and "Problem Solving Inventory (PSI)". Number, percentage, mean, standard deviation, Mann Whitney-U and Kruskal Wallis-H tests were applied to analyze the data. 80% of the students are in the elderly care program, 51.4% are first-year students and 65.7% are female students. The students' PSI total score is 92.55±14.23. A statistically significant difference was found between PSI's hasty approach subscale score averages according to the student's grade level and socioeconomic status (p <0.05). There was no statistically significant difference between the students' PSI total score rank averages according to their gender, program they are studying, class level, marital status, socio-economic status, and the high school they graduated from (p>0.05). It was determined that the students' problem-solving skills were at a medium level.

Key Words: Vocational School, Students, Problem Solving, Health

Atıf için,

Yıldırım B. ve Olğun S. (2024). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 19-25. doi: 10.56493/nkusbmyo.1460907

1. Giriş

Fransızca kökenli bir kelime olan “problem” mesele, sorun anlamına gelmektedir (TDK, 2023). Problem bireyin istediği, hedeflediği bir duruma karşı ortaya çıkan engeller nedeniyle yaşadığı çatışma halidir. Farklı bir ifadeyle, istenilen durum ile var olan durum arasındaki boşluk, eksikliklerdir. Problem çözme ise, belirlenen hedefe ulaşırken yolda karşılaşılan güçlükler, engeller ve üstesinden gelme süreci olarak ifade edilebilir (Arslan, 2020; Yıldırım ve Özkahraman, 2012). Bu süreç bireye bulunduğu şart ve durumlara adapte olma, uyum sağlama veya engel olan durumları azaltarak dengeye ulaşmaktır. Problem çözme öğrenilebilir, geliştirilebilir bir yetenektir (Oğuzkan ve Bingham 2004). Ayrıca bireyin sorunu çözmek için; probleme yönelmesi, konu ile ilgili bilgi ve cesareti, duyduğu istek, kendine güvende bunda etkilidir (Edison Knapp 2003; Santrock 2001).

Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde; problemi etkin şekilde çözen bireylerin ya da öğrencilerin, mantıklı, kendine güvenli, nesnel davranan, yenilikçi, kararlarını rahatlıkla açıklayabilen sorumluluk alabilen, cesaretli, esnek düşünen, maceracı, geniş ve farklı ilgi alanları olan, yaratıcı, enerjik, eleştirel düşünen kişilik özelliklerine sahip oldukları belirtilmektedir (Doğan, 2023; Edison Knapp 2003; Yıldırım ve Özkahraman, 2011; Yıldırım, Koç ve Karabudak, 2014). Problemlerini etkin ve yeterli çözemeyen bireylerin, kendine güvenlerinin düşük olduğu, bir sorun karşısında kaygı düzeylerinin arttığı, sorunu yeterli düzeyde çözemedikleri, sempati yeteneklerini daha yoğun kullandıkları, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, güvensizlik yaşadıkları, başkalarının beklentilerini fark etmede yetersiz kaldıkları ve duygusal problemlerinin daha fazla olduğu görülmüştür (Doğan, 2023; Edison Knapp 2003; Santrock 2001; Yıldırım ve Özkahraman, 2011; Yıldırım, Koç ve Karabudak, 2014).

Diğer taraftan bakıldığında; insanların doğdukları andan itibaren karşılaştıkları sorunları anlama ve çözme yeteneğine sahip oldukları bilinmektedir. Bu sahip olunan yeteneğe eğitim ve deneyim katıldığında problem çözme becerisi gelişir ve değişir. Aynı zamanda bireyin gelişimi, olgunlaşma düzeyi, yetenekleri, gelişim düzeyi, ayrıcalıkları, güdülenmesi, büyüdüğü çevre, eğitimi ve öğretimi gibi faktörler, sorunu fark etme ve çözümüne yönelik bilgi, tutum ve davranış düzeyini etkiler (Taylan 1990). Bu nedenle özellikle gençlerin, problem çözme becerileri, öğrenme biçimleri, eleştirel düşünme düzeylerinin bilinmesi ve ölçülmesi elzemdir. Özellikle sağlık hizmetlerinde istihdam edilecek sağlık profesyonellerinin üniversitedeki eğitimleri sırasında problem çözme becerisinin belirlenmesi önemlidir. Bu düzeyler ileride çalışma yaşamlarında hizmet içi eğitim, işe oryante olmaları açısından yapılan eğitimlere yön vereceği düşünülmektedir. Bu araştırma, SHMYO öğrencilerinin problem çözme becerilerini saptamak amacı ile yapılmıştır.

1.1. Araştırma soruları:

1. SHMYO öğrencilerinin problem çözme becerilerinin düzeyi nedir?
2. SHMYO öğrencilerinin problem çözme becerilerini etkileyen faktörler nelerdir?

2. Yöntem

2.1 Araştırma Türü: Analitik-kesitsel türde yapılmıştır.

2.2 Araştırma Evreni ve Örnekleme: Araştırmanın evrenini bir üniversitesinin SHMYO’da öğrenimine devam eden sağlık bakım hizmetleri bölümü (n=282) öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma evreninin tamamına ulaşılması planlanmış olup, araştırmanın örneklemini 210 öğrenci oluşturmuştur. Evrenin tamamına ulaşılama nedenleri, araştırmanın yapıldığı günlerde öğrencilerin devamsızlık yapmış olması, araştırmaya katılmak istememeleridir.

2.3 Verilerin Toplanması: Araştırma verileri “Öğrenci Tanıtım Formu” ve “Problem Çözme Envanteri” kullanılarak elde edilmiştir.

2.3.1 Öğrenci Tanıtım Formu: Bu form literatürden yararlanarak hazırlanan öğrencilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, sosyo-ekonomik durum, mezun olduğu lise türü gibi soruların yer aldığı sosyo-demografik özelliklerinin ve öğrenim bilgilerinin yer aldığı sorulardan oluşmuştur (Durmaz, Kaçar, Can ve ark., 2007; Olgun, Öntürk, Karabacak ve ark., 2010; Yıldırım ve ark., 2014).

2.3.2 Problem Çözme Envanteri (PÇE): Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiş (Heppner ve Petersen, 1982) Türkçeye Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından uyarlanması yapılmıştır. Problem Çözme Envanteri 35 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar aceleci yaklaşım, düşünen yaklaşım, kaçınan yaklaşım, değerlendirici yaklaşım, kendine güvenli yaklaşım ve planlı yaklaşım şeklindedir. Envanterde yer alan maddelere 1-6 arasında puan verilir. Envanter 32 madde üzerinden (9, 22 ve 29. maddeler puanlama dışı tutulur) ve 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30 ve 34. maddeler ters olarak puanlanır. Envanterden en az 32, en fazla 192 puan alınabilmektedir. PÇE’den alınan puanın yüksek olması, bireyin kendisini problem çözme becerileri konusunda yetersiz olarak algıladığını, düşük olması ise problem çözme becerilerine yönelik olumlu algı içerisinde olduğunu göstermektedir. Türkçe’ye uyarlanan ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.88 olarak belirlenmiştir (Şahin, Şahin ve Heppner 1993). Bizim çalışmamızda ise Cronbach alfa değeri 0.78’dir.

2.4 Veri Toplama Yöntemi: Verilerin toplanabilmesi için yükseköğretim kurumundan kurum izni alınmıştır. Araştırmanın amacı açıklandıktan sonra gönüllü olarak katılmak isteyen öğrenciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Veriler öğrencilerden anket

formları kullanılarak, ders saati dışında öz bildirim yöntemiyle toplanmıştır. Anket formlarının doldurulması yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür.

2.5 Verilerin Analizi: Verilerin analizi için SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı verilerde ortalama, yüzde, sayı, ve standart sapma değerleri alınmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro Wilk testi ile değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede $p < 0.05$ olduğu için verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle analizlerde non-parametrik testlerden Kruskal Wallis-H ve Mann Whitney-U testi kullanılmıştır. Çalışmanın istatistik olarak anlamlılık düzeyi %95 güven aralığında $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir.

3. Bulgular

Çalışmadaki öğrencilerin yaş ortalaması 19.81 ± 2.25 , %80'i yaşlı bakımı programında, %51.4'ü 1. sınıf ve %65.7'si kız öğrencidir. Öğrencilerin tamamına yakını (%97.1) bekar, %88.1'inin sosyo-ekonomik durumu orta düzeyde ve %55.2'si diğer liselerden mezun olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=210)

Özellikler		Sayı	%
Yaş Ortalaması	19.81 ± 2.25 (min: 17 max:27)		
Bölüm	Yaşlı Bakımı	168	80.0
	Evde Hasta Bakımı	42	20.0
Sınıf	1. sınıf	108	51.4
	2. sınıf	102	48.6
Cinsiyet	Kız	138	65.7
	Erkek	72	34.3
Medeni durum	Bekar	204	97.1
	Evli	6	2.9
Sosyo-ekonomik durum	Düşük	20	9.5
	Orta	186	88.6
	Yüksek	4	1.9
Mezun olduğu lise türü	Diğer liseler	116	55.2
	Anadolu liseleri	94	44.8

Tablo 2'de öğrencilerin PÇE alt boyut puanları ve toplam puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Buna göre; öğrencilerin ölçek toplam puanı 92.55 ± 14.23 , değerlendirici yaklaşım puanı 7.14 ± 3.07 , düşünen yaklaşım puanı 13.70 ± 3.45 , kaçınan yaklaşım puanı 9.95 ± 4.43 , planlı yaklaşım puanı 11.70 ± 3.50 , kendine güven puanı 18.75 ± 7.42 ve aceleci yaklaşım puanı 27.47 ± 4.89 'dur.

Tablo 2: Öğrencilerin PÇE Toplam ve Alt Boyut Puan Ortalamalarının Dağılımı

PÇE ve Alt Boyutları	Mean±SD	Madde Sayısı	Min-Maks
Aceleci yaklaşım	27.47 ± 4.89	9	14-40
Düşünen yaklaşım	13.70 ± 3.45	5	5-24
Kaçınan yaklaşım	9.95 ± 4.43	4	4-24

Tablo 2: Devamı

Değerlendirici yaklaşım	7.14±3.07	3	3-17
Kendine güven	18.75±7.42	7	7-80
Planlı yaklaşım	11.70±3.50	4	4-24
Toplam	92.55±14.23	32	60-157

Öğrencilerin okuduğu bölüm, cinsiyeti, medeni durumu ve mezun olduğu lise türüne göre PÇE toplam puan ve alt boyut sıra ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$). Öğrencilerin sınıf düzeyi ve sosyo-ekonomik durumuna göre aceleci yaklaşım puanı sıra ortalamaları arasında anlamlı fark saptandığı ($p<0.05$), sosyo-ekonomik durumuna orta olan öğrencilerin aceleci yaklaşım puanı sıra ortalamasının, sosyo ekonomik düzeyi düşük ve yüksek olanlara göre yüksek olduğu belirlenmiştir. PÇE'nin diğer alt boyut ve toplam puan sıra ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3: Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre PÇE Toplam Puan ve Alt Boyut Puan Sıra Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=210)

Özellikler	n	Aceleci	Düşünen	Kaçıngan	Değerlendirici	Kendine	Planlı	Toplam
		yaklaşım	yaklaşım	yaklaşım	yaklaşım	güven	yaklaşım	
		Sıra ort.	Sıra ort.	Sıra ort.	Sıra ort.	Sıra ort.	Sıra ort.	Sıra ort.
Bölüm								
Yaşlı bakımı	168	107.72	103.10	104.85	101.86	104.63	106.27	105.26
Evde hasta bakımı	42	96.63	115.10	108.10	120.06	108.99	102.42	106.45
Z		3155.000	3125.000	3419.000	2916.000	3381.000	3398.500	3488.000
<i>p</i>		0.289	0.250	0.756	0.081	0.677	0.712	0.910
Sınıf								
1. sınıf	108	94.59	111.44	97.43	111.39	111.19	105.04	102.46
2. sınıf	102	117.05	99.21	114.04	99.26	99.48	105.99	10872
Z		4330.000	4866.500	4636.500	4872.000	4893.500	5458.000	5180.000
<i>p</i>		0.007	0.143	0.047	0.146	0.162	0.909	0.456
Cinsiyet								
Kız	138	100.58	100.77	100.99	105.68	105.99	108.23	102.71
Erkek	72	114.92	114.56	114.14	105.16	104.57	100.27	11.85
Z		4289.500	4315.500	4346.000	4943.500	4901.000	4591.500	4583.000
<i>p</i>		0.104	0.116	0.113	0.953	0.872	0.366	0.357

Tablo 3: Devamı

Medeni durum								
Bekar	204	105.63	105.44	105.99	105.05	105.62	104.82	105.38
Evli	6	11.92	107.67	88.75	120.75	101.58	128.58	109.50
Z		584.500	599.000	511.500	520.500	588.500	473.500	588.000
p		0.851	0.929	0.492	0.530	0.873	0.343	0.870
Sosyo-eko durum								
Düşük	20	89.15	99.40	116.73	104.23	106.65	111.58	100.10
Orta	186	105.69	106.55	103.98	105.81	105.84	105.25	105.78
Yüksek	4	87.38	87.38	120.25	97.50	83.88	66.63	119.38
KW		7.254	0.619	1.042	0.084	0.521	0.594	0.371
p		0.027	0.734	0.594	0.959	0.771	0.743	0.831
Mezun olduğu liseler								
Diğer liseler	116	103.65	104.60	107.91	99.50	107.19	102.27	105.65
Anadolu liseleri	94	107.78	106.61	102.52	112.91	103.41	109.48	105.31
KW		5247.500	5347.500	5172.000	5755.500	5256.00	5077.500	5434.500
p		0.623	0.810	0.521	0.109	0.654	0.391	0.968

*Z=Mann Whitney U testi. **KW=Kruskal Wallis testi

4. Tartışma

Problem çözme becerisi, insanların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlarla ve zorluklarla baş edebilmesini, teknoloji ve bilime uyum sağlayabilmesinde önemli bir unsurdur (Aytekin, 2015). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerilerini (PÇB) belirlemek amacıyla yaptığımız çalışmada öğrencilerin PÇB'nin orta düzeyde (92.55 ± 14.23) olduğu belirlenmiştir. Üniversitelerin sağlık alanıyla ilgili hem lisans hem de önlisans programlarının farklı bölümlerinde okuyan öğrencilerle yapılan çalışmalarda da öğrencilerin PÇB'nin orta düzeyde olduğu bildirilmiştir (Açıksöz, 2022; Aytekin, 2015; Durmaz, 2010; Elkin ve Karadağlı, 2015; Liman ve Oral Paksoy, 2018; Koç, 2015; Olgun, 2010; Tezel ve ark., 2009; Uysal ve Manavoğlu, 2019; Yıldırım, ark., 2014]. Bu çalışmalardan farklı olarak, Şahinler ve ark. (2013)'nin hemşirelik öğrencileriyle yaptığı çalışmada ise öğrencilerin PÇB düzeyi yüksek bulunmuştur (Şahinler ve ark., 2013). Çalışmamızdan ve diğer çalışmaların çoğundan elde edilen sonuçlar benzer olmakla birlikte öğrencilerin PÇB'nin yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları program türüne göre PÇB'nin önemli düzeyde değişmediği belirlenmiştir. Liman ve Oral Paksoy'un (2018) çalışmasında da öğrencilerin okuduğu programa (tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik, çocuk gelişimi ve yaşlı bakımı) göre PÇB'nin değişmediği saptanmıştır (Liman ve Oral Paksoy, 2018). Elkin ve Karadağlı'nın (2015) çalışmasında sağlık alanıyla ilgili lisans programındaki öğrencilerin okuduğu bölüme (fizyoterapi ve rehabilitasyon, hemşirelik, beslenme ve diyetetik, sosyal hizmet, çocuk gelişimi, odyoloji, sağlık yönetimi, sağlık kurumları işletmeciliği) göre PÇB'nin değişmediği saptanmıştır (Elkin ve Karadağlı, 2015). Yıldırım ve ark. (2014)'nin çalışmasında da ebellek ve hemşirelik öğrencilerinin PÇB arasında fark bulunmamıştır (Yıldırım ve ark., 2014). Bu çalışmalardan farklı olarak, sağlık bilimleri alanında okuyan öğrencilerin dâhil edildiği bir çalışmada önlisans programında okuyan öğrencilerin lisans programında okuyan öğrencilere göre PÇB

yüksek bulunmuştur (Açıksöz, 2022). Koç ve ark. (2015)'nin çalışmasında da sağlık alanıyla ilgili farklı bölümlerdeki öğrencilerin PÇB arasında fark olduğu belirlenmiştir (Koç ve ark., 2015). Çalışmamızdan ve yapılan diğer çalışmaların çoğundan elde edilen bulgular sağlık alanında öğrenim gören öğrencilerin okuduğu bölüme göre PÇB'nin değişmediğini göstermektedir.

Çalışmamıza katılan öğrencilerin sınıf düzeyine göre PÇB'nin değişmediği saptanırken, 2. sınıf öğrencilerinin PÇE'nin aceleci yaklaşım alt boyut puan sıra ortalaması 1. sınıf öğrencilerine göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Çalışmamızdan elde edilen bu sonuç 1. sınıf öğrencilerinin 2. sınıf öğrencilerine göre karşılaştıkları problemlerde aceleci yaklaşım gösterebileceklerini düşündürmektedir. Çalışmamıza benzer şekilde bir üniversitenin sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunun farklı programlarında (anestezi teknikerliği, tıbbi laboratuvar, radyoloji ve tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik) okuyan 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin PÇB arasında önemli farklılık bulunmamıştır (Aytekin, 2015). Sağlık bilimleri alanında okuyan öğrencilerle yapılan çalışmalarda da, öğrencilerin sınıf düzeyine göre PÇB'nin değişmediği saptanmıştır (Açıksöz, 2022; Elkin ve Karadağlı, 2015; Koç ve ark., 2015). Hemşirelik öğrencileriyle yapılan farklı çalışmalar da öğrencilerin PÇB sınıf düzeyine göre değişmemiştir (Şahinler ve ark., 2013; Tezel ve ark., 2009; Uysal ve Manavoğlu, 2019). Eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerde de sınıf düzeyine göre öğrencilerin PÇB'nin değişmediği belirlenmiştir (Akan ve Günek, 2021). Bu çalışmalardan farklı olarak ebelik ve hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir çalışmada öğrencilerin sınıf düzeyi arttıkça PÇB'nin de arttığı belirlenmiştir (Durmaz ve ark., 2007). Çalışmamızdan ve diğer çalışmaların çoğunda öğrencilerin okuduğu sınıf düzeyine göre PÇB'nin değişmemesine rağmen, öğrencilerin mesleki eğitimlerinin her yıl artmasıyla birlikte PÇB'nin de artması beklenmektedir.

Bu çalışmada kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin PÇB arasında anlamlı bir fark yoktur. Çalışmamıza benzer şekilde sağlık alanında okuyan öğrencilerde yapılan araştırmaların çoğunda da öğrencilerin cinsiyetine göre PÇB'nin değişmediği saptanmıştır (Aytekin, 2015; Elkin ve Karadağlı, 2015; Liman ve Oral Paksoy, 2018; Uysal ve Manavoğlu, 2019; 10Yıldırım ve ark., 2014). Eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerde yapılan çalışmada da kız öğrencilerle erkek öğrencilerin PÇB arasında anlamlı fark bulunmamıştır (Akan ve Günek, 2021). Bu çalışmalardan farklı olarak 3 farklı üniversitenin sağlık bilimleri alanında okuyan öğrencilerin dâhil edildiği çalışmada, kız öğrencilerin PÇB erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur (Açıksöz, 2022). Ancak Koç ve ark. (2015)'nin çalışmasında erkek öğrencilerin PÇB kız öğrencilerden yüksek bulunmuştur (Koç ve ark., 2015). Çalışmamızdan ve diğer çalışmaların çoğundan elde edilen bulgular paralellik göstermektedir.

Çalışmamızda öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyine göre PÇB'nin değişmediği, ancak sosyo-ekonomik durumunu orta olarak belirten öğrencilerin PÇE'nin aceleci yaklaşım alt boyut puan sıra ortalamasının sosyo-ekonomik düzeyini düşük ve yüksek olarak belirten öğrencilere göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Çalışmamızdan elde edilen bu bulgu, sosyo-ekonomik durumu yetersiz ve yüksek olan öğrencilerin karşılaştıkları problemler karşısında daha hızlı yaklaşım sergileyebileceklerini göstermektedir. Yapılan çalışmaların bazılarında öğrencilerin sosyo-ekonomik durumuna göre PÇB'nin değişmediği saptanmıştır (Elkin ve Karadağlı, 2015; Uysal ve Manavoğlu, 2019). Bu çalışmalardan elde edilen bulgular ile çalışmamızdan elde edilen bulgular benzerlik göstermesine rağmen alanyazında farklı sonuçların olduğu da görülmektedir. Akan ve Günek'in (2021) çalışmasında gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin PÇB'nin yüksek olduğu belirlenirken (Akan ve Günek, 2021), Durmaz ve ark. (2007)'nin çalışmasında ise ekonomik durumu yeterli olan öğrencilerin (ebelik-hemşirelik) PÇB'nin yüksek olduğu belirlenmiştir (Durmaz ve ark., 2007). Çalışmamızdan ve diğer çalışmalardan elde edilen bulgular farklılık göstermesine rağmen, sosyo-ekonomik düzeyin insanların karşılaştıkları problemler karşısında bulabilecekleri çözüm yollarında etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmamıza katılan öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre PÇB'nin anlamlı düzeyde değişmediği saptanmıştır. Çalışmamıza benzer şekilde yapılan diğer çalışmalarda da öğrencilerin PÇB'nin mezun oldukları liselere göre değişmediği belirlenmiştir (Aytekin, 2015; Elkin ve Karadağlı, 2015; Şahinler ve ark., 2013; Yıldırım ve ark., 2014). Bu sonuçlardan farklı olarak yapılan bir çalışmada diğer liselerden mezun olan öğrencilerin Anadolu liseleri mezunlarına göre PÇB yüksek bulunmuştur (Koç ve ark., 2015). Üniversite eğitimine kadar olan süreçte öğrencilere verilen öğrenimin benzerlik göstermesi, öğrencilerin karşılaştıkları problemlerde de benzer yaklaşım gösterebileceklerini düşündürmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin üniversite eğitimleri sırasında mesleki alanlarına yönelik problem çözme becerisinin kazandırılması beklenmektedir.

4.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma sadece bir üniversitenin SHMYO öğrencilerinin yaşlı bakımı ve evde hasta bakımı öğrencilerini kapsadığı için araştırmadan elde edilen sonuçlar diğer üniversitelerde okuyan yaşlı bakımı ve evde hasta bakımı öğrencilerine genellenemez.

5. Sonuç

Çalışmamıza katılan öğrencilerin PÇB'nin orta düzeyde olduğu ve sosyo-demografik özelliklerine göre PÇB'nin değişmediği saptanmıştır. 2. sınıf öğrencileri ile sosyo-ekonomik düzeyi orta olan öğrencilerinin problem çözümünde aceleci yaklaşım sergiledikleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda sağlık alanında okuyan öğrencilerin ders programlarında yer alan mesleki derslerin problem çözme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak içeriklerinin güncellenmesi, probleme dayalı öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi, vaka sunumu, kavram haritası gibi öğretim yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir. Aynı zamanda mesleki derslerinde farklı öğretim yöntemlerinin öğrencilerin PÇB'ni sınavan çalışmalarla belirlenmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Açıksöz, S., Şendir, M., Kızıllı, H., & Yılmaz Coşkun. E. (2022). Evaluation of individual innovative characteristics and problem-solving skills of students. *JAREN*, 8(1):10-19.
- Akan, Y., & Günek, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin iletişim ve problem çözme beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: muş alparslan üniversitesi örneği. *Journal of University Research*, 4(1):44-52.
- Arslan, A. (2020). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin öz-liderlik algıları ve sosyal problem çözme becerilerinin belirlenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 80-106.
- Aytekin, G., Özdemir. S.T., Ediz, P., & Ceylan, F. (2015). Uludağ üniversitesi sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerileri ile empatik becerilerinin karşılaştırılması. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 14(2). 13-16.
- Doğan, E. (2023). Ortaokul Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerine İlişkin Algılarının İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 10(20):159-176.
- Durmaz, Ş., Kaçar, Z., Can, S., Koca, R., Yeşilova, D., & Tortumluoğlu, G. (2007). Çanakkale sağlık yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerileri (PÇB) ve etkileyen bazı faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4). 63-71.
- Edison Knapp, S. (2003)., *School counseling and school social work homework planner*. New Jersey. John Wiley & Sons. Inc.
- Elkin, N., & Karadağlı, F. (2015). Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1:11-18.
- Heppner, P.P., & Petersen, CH. (1982). the development and implications of a personal problem-solving inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 29 (1): 66-75.
- Koç, Z., Koyuncu, S., & Sağlam., Z. (2015). Sağlık yüksekokulu hemşirelik ve ebellek öğrencilerinin problem çözme beceri düzeyleri ve etkileyen faktörler. *HEAD*, 12(1):41-50.
- Liman, B., & Oral Paksoy, S.A. (2018). Sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinin empatik ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 1(1). 108-122.
- Olgun, N., Öntürk, Z.K., Karabacak, Ü., Aslan, F.E., & Serbest, Ş. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri: bir yıllık izlem sonuçları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 1:188-195.
- Oğuzkan, A.F., & Bingham, A. (2004). Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi. (Çeviri). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Santrock, J.W. (2001). *Educational Psychology*. New York. McGraw-Hill Companies Inc.
- Şahin, N.H., Şahin, N., & Heppner. P. (1993). Psychometric properties of the problem solving inventory in a group of Turkish university students. *Cognitive Ther Res*, 17(3): 379-385.
- Şahiner, G., Açıksöz. S., & Açıkel, C. (2013). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *TAF Prev Med Bull*, 12(6):673-680.
- Taylan, S. (1990). Heppner'in problem çözme envanterinin uyarılama güvenirlik ve geçerlik çalışmaları (Yüksek Lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezel, A., Arslan, S., Topal, M., Aydoğan, Ö., Çiğdem, Koç., & Şenlik, M. (2009). Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerileri ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(4). 1-10.
- Türk dil Kurumu (TDK). (2023). Problem. <https://sozluk.gov.tr/> erişim tarihi: 23.10.2023
- Uysal, N., & Manavoğlu, B. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1): 1-5.
- Yıldırım, B., Koç, Ş.Ö., & Karabudak, S.S. (2014). Hemşirelik ve ebellek öğrencilerinin problem çözme becerileri ile öğrenme biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3). 859-882.
- Yıldırım, B., & Özkahraman, Ş. (2011). Hemşirelikte problem çözme. *S.D.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(3):155-160.

Hayat Bilgisi Dersi Üzerine Yayınlanmış Yüksek Öğretim Tezleri: Bir Bibliyometrik Analiz

Fırat YARDİMCİEL¹ ve Metin BULU²

¹ Ardahan Üniversitesi, firatyardimciel@ardahan.edu.tr, 0000-0001-6163-1349

² Ardahan Üniversitesi, shumetinbulu@gmail.com 0000-0003-0635-9914

Özet

Araştırmanın amacı Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Tez Merkezi'nde 1988-2023 yılları arasında yazılmış hayat bilgisi başlıklı tez çalışmalarını bibliyometrik bir perspektifle incelemektir. Bu bağlamda mevcut tezleri içerik analizi yöntemi ile analiz ederek ilgili analizlerin tablo ve grafiklerle sunulması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada 1988-2023 yılları arasında yayınlanmış 300 adet tez analiz edilmiştir. Yayınlanmış tezlerin bir tanesi sanatta yeterlilik tezi, 52'si doktora tezi, 247'si ise yüksek lisans tezidir. Araştırmaya dahil edilen tezler; yayımlanan yıl, hazırlandıkları üniversiteler, lisansüstü düzey, yazım dilleri, hazırlandıkları ana bilim dalları, konularına ilişkin bulgular, tezlerde kullanılan araştırma modelleri ve tez danışmanlarının danışmanlık sırasındaki akademik unvan durumları gibi kriterler bağlamında analiz edilmiştir. Araştırma sürecine dahil edilen tezler çoğunlukla eğitim ve öğretim konulu olup, diğerleri ise müzik, siyasal bilimler, kamu yönetimi, bilgisayar mühendisliği bilimleri, ev ekonomisi ve güzel sanatlar konulu tez çalışmalarıdır. Araştırma sürecine dahil edilen tezler ağırlıklı olarak ilkokullarda okunan hayat bilgisi dersi programının analizi ve hayat bilgisi ders kitabındaki beceri, değer ve kavramların incelenmesine yönelik yapılmıştır. Ayrıca hayat bilgisi dersine yönelik tez çalışmaların en fazla 2023'te (n=30) çalışıldığı, sırasıyla 2022 yılı (n=24) ve 2021 yıllarının (n=23) da takip ettiği tespit edilmiştir. Araştırma sürecinde arama kriterinde tez türü ve konu bağlamında herhangi bir sınırlama tercih edilmemiştir. Ancak zaman kriteri bakımından 2024 yılına ait tezler sürece dahil edilmemiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular paralelinde hayat bilgisi üzerine hazırlanmış yüksek öğretim tezlerine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi, Değerler Eğitimi, Bibliyometrik Analiz, Eğitim.

Higher Education Theses Published On Life Sciences Course: A Bibliometric Analysis

Abstract

The aim of the research is to examine thesis studies titled Life Sciences written between 1988-2023 at the Council of Higher Education (YÖK) Thesis Center with a bibliometric perspective. In this context, it was aimed to analyze the existing theses with the content analysis method and to present the relevant analyzes with tables and graphs. The document review technique and content analysis method, which are qualitative research methods, were used in the study. 300 theses published between 1988-2023 were analyzed in this study. One of the published theses was a proficiency thesis in art, 52 were doctoral theses, and 247 were master's theses. The theses included in the research were analyzed in the context of criteria such as the year they were published, the universities where they were prepared, postgraduate level, writing languages, main branches of science in which they were prepared, findings related to their subjects, research models used in the theses, and the academic title status of the thesis advisors during the consultancy. The theses included in the research process are mostly on education and training, while others are on music, political sciences, public administration, computer engineering sciences, home economics and fine arts. The theses included in the research process were mainly conducted to analyze the life sciences course program studied in primary schools and to examine the skills, values and concepts in the life sciences textbook. In addition, it was determined that the thesis studies on the life sciences course were mostly studied in 2023 (n=30), followed by 2022 (n=24) and 2021 (n=23), respectively. No restrictions were preferred in the search criteria in terms of thesis type and subject in the research process. However, theses from 2024 were not included in the process in terms of time criteria. In line with the findings obtained as a result of the research, suggestions were made regarding higher education theses prepared on life sciences.

Key Words: Life Sciences Course, Values Education, Bibliometric Analysis, Education.

Atif için,

Yardimciel F., Bulu M., (2024). Hayat Bilgisi Dersi Üzerine Yayınlanmış Yüksek Öğretim Tezleri: Bir Bibliyometrik Analiz. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 26-34. doi: 10.56493/nkusbmyo.1535538

1. Giriş

Hayat Bilgisi dersi; eğitim öğretimin önemli noktalarından olan 1, 2 ve 3. sınıflara verilen, öğrenciye temel bilgi ve becerileri kazandıran öğrenci merkezli multidisipliner bir derstir. Aynı zamanda bireyin kendisi, doğa ve toplumu anlamasına yardımcı olan bir derstir. Hayat Bilgisi dersi öğrencinin yakın çevresinden başlayarak mikro düzeyde kültürünü, makro düzeyde ise olay ve olguları anlamasını sağlayan disiplinler arası bir nitelik taşır (Atik & Aykaç, 2019, s.709). Hayat Bilgisi; öğrencilerin ruhunu dikkate alarak (Atik & Aykaç, 2019, s.709), uygulamaya yönelik yaşam becerilerinin kazanılmasını hedefleyen (Öztürk & Özkan, 2018), çocuğa yaşadığı toplumsal çevreye uyumu bağlamında katkı sağlayarak (Tay & Baş, 2015, s.343), daha iyi yaşama yollarını bulma, çevresinde var olan eşyaları ve bunların kullanım amaçlarını öğrenmesini kolaylaştıran (Şahin, 2009, s.402), bütüncül bir öğretim yaklaşımıyla bireyi hayata hazırlayan (Alak & Nalçacı, 2012, s.37) disiplinler arası bir derstir.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel yaşam becerileri incelendiğinde programın bireyin kişisel gelişimini sağlama, bireye maddi ve manevi değerleri aktararak yaşama hazırladığı görülmektedir. Programda dersin öğrencilere katkısı aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir (MEB, 2023, s.8):

“Araştırma, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, değişim ve sürekliliği algılama, dengeli beslenme, doğayı koruma, girişimcilik, gözlem, iletişim, iş birliği, karar verme, kariyer bilinci geliştirme, kaynakların kullanımı, kendini koruma, kendini tanıma, kişisel bakım, kurallara uyma, mekânı algılama, milli ve kültürel değerleri tanıma, öz yönetim, sağlığını koruma, sorun çözme, sosyal katılım, zaman yönetimi kazanır”.

Hayat Bilgisi dersi birçok konu ve disiplini ortak paydada birleştiren bir yapıya sahiptir. Hayat Bilgisi dersi doğa bilimleri, sosyal bilimleri, değerleri ve değerler eğitiminin yanı sıra sanat eğitimini ve sanat alanlarını da (Aktepe ve Gündüz, 2020'den akt. Çelik, 2024, s.8) kapsamaktadır. Hayat Bilgisi dersinin ilişkili olduğu disiplinler Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Hayat Bilgisi Ders Kapsamı

Hayat Bilgisi dersinin miğfer bir yapıya sahip olması, öğrencilere temel becerileri kazandırması ve içinde farklı disiplinleri barındırması önemini (Çelik, 2024) gözler önüne sermektedir. Bu hususta Hayat Bilgisi dersine yönelik çalışmaların yönelimlerini analiz etmek ve araştırılan konuya ilişkin genel bir çerçeve oluşturarak bağ kurmak amacıyla bibliyometrik bir analize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu minvalde mevcut araştırmanın amacı Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK) Tez Merkezi'nde 1988-2023 yılları arasında yazılmış hayat bilgisi başlıklı tez çalışmalarını bibliyometrik bir perspektifle incelemektir. Bu bağlamda mevcut tezleri analiz etmek ve içerik analizi bağlamında tablo ve grafiklerle sunulması amaçlanmaktadır. Ayrıca Hayat Bilgisi ders müfredatı hacminin devamlı olarak artış göstermesi (Şahin, 2009, s.408), dersin değişim ve gelişime açık olması (Alak & Nalçacı, 2012, s.44) ve bu alana yönelik araştırmaların artması mevcut çalışmalar arasında kuramsal bağ kurulması bağlamında bibliyometrik bir analizin yapılmasının öneme haiz olduğunu düşündürmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı veya kaydedilmiş materyalleri incelemek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntem, belgelerin sistematik ve detaylı bir şekilde incelenmesini içerir ve araştırmacıların belirli kelimelerin, ifadelerin veya temaların belgeler arasındaki sıklığını ve dağılımını analiz etmelerine olanak tanır. Bu sayede, ilgili temalar, kalıplar ve iç görüler belirlenir (Sönmez vd., 2016, s.186). İçerik analizi sürecinde tezlerin yayımlandığı yıllar, hazırladıkları üniversiteler, lisansüstü düzeyleri, yazım dilleri, anabilim dalları, konuları, kullanılan araştırma modelleri ve danışman unvanları gibi çeşitli kriterler göz önünde bulundurulmuştur.

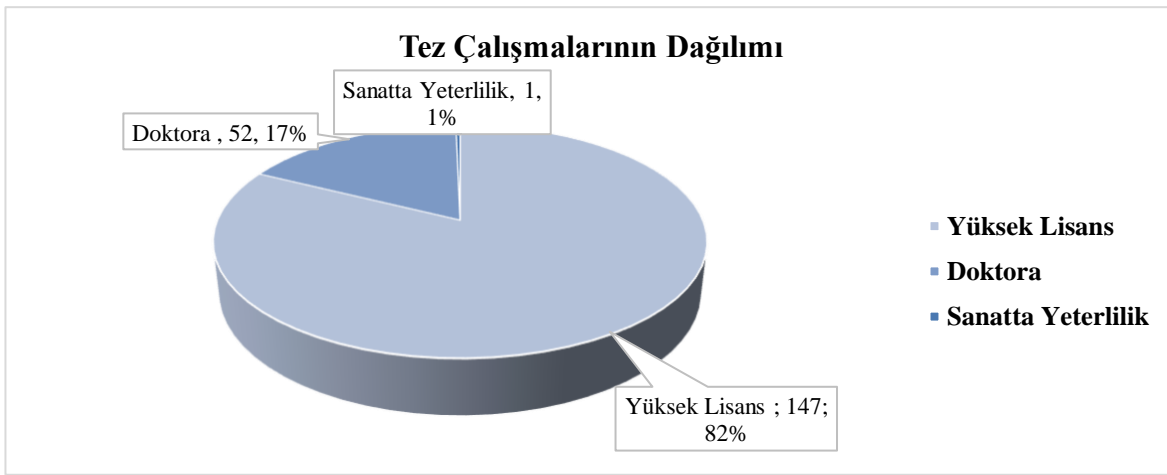
Bibliyometri, bilimsel yayınların sayısını analiz ederek belirli bir konu hakkında yapılan araştırmaların genel özelliklerini ortaya çıkaran ve görselleştiren yenilikçi bir yaklaşımdır. Bu yöntem, araştırma alanındaki gelişmeleri takip etmek için kullanılır. En büyük avantajı, sistematik bir literatür taraması yapma imknı sunmasıdır (Zhang vd., 2015, s. 386).

3. Veri Toplama

Çalışmanın veri seti, Türkiye Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanından elde edilmiştir. Veri tabanında arama stratejisi řu Şekilde olmuştur; Tez adı kısmına ‘‘Hayat Bilgisi’’ yazılmış yıl olarak ise 1900 – 2023 yılları seçilmiş olup bunun dışında herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Bu arama stratejisi ile tez adında hayat bilgisi kavramını içeren tezleri kapsayacak Şekilde tasarlanmıştır. Arama sonucunda; tez başlığı, yazar bilgileri, danışman bilgileri, yayın yılı, zet, niversite bilgileri, tezin sayfa sayısını içerecek Şekilde indirilmiştir.

4. Bulgular

Bu analizde ulusal tez tarama merkezinde tez adında ‘‘Hayat Bilgisi’’ geçen ve konusu Hayat Bilgisi dersi eğitimi ile ilişkili olan 1988-2023 yılları arasında yayımlanan tezlere ait elde edilen bulgular aşağıda sıralanmıştır.

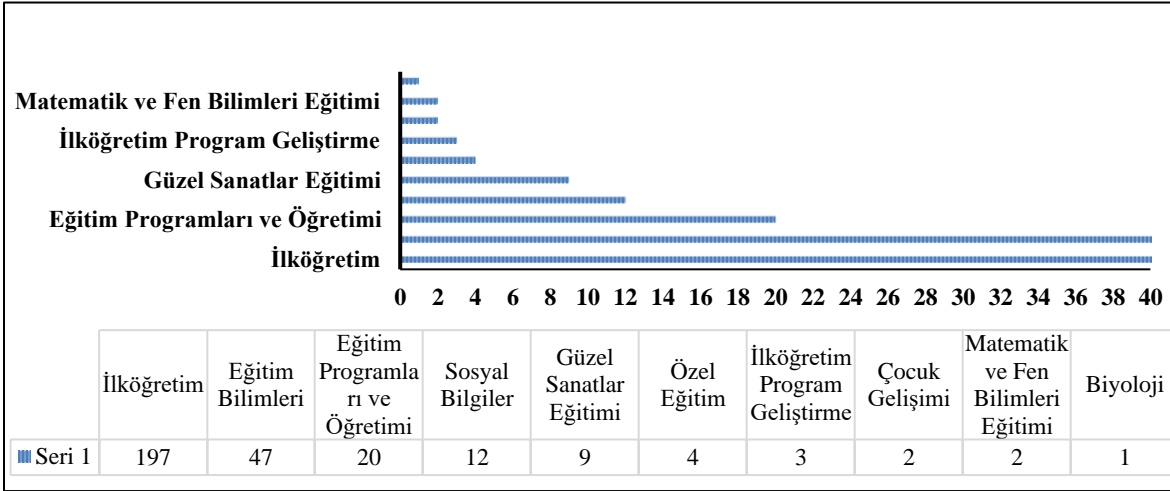
Grafik 1. Yayınlanmış Tezlerin Türü

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının türlerine göre dağılımları Grafik 1’de gösterilmiştir. Grafik 1 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının %82’nin yüksek lisans, %17’si doktora tezi ve %1’inde sanatta yeterlilik olduğu görülmektedir.

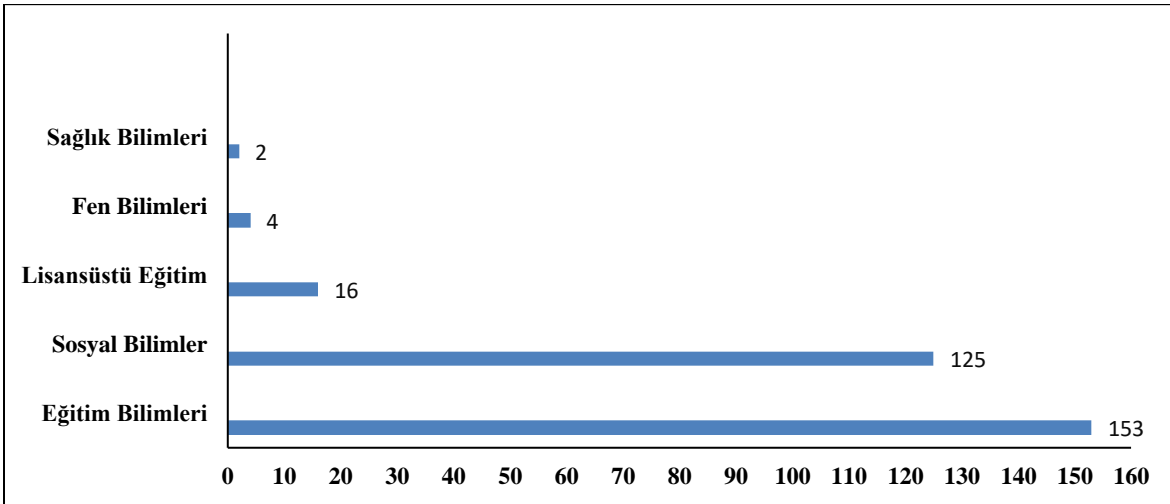
Grafik 2. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez alışmalarının Yıllık Dağılımları

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı Grafik 2’de gösterilmiştir. Grafik 2 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının 2023 yılında 30 tez ile en fazla yayınlandığı görülmektedir.

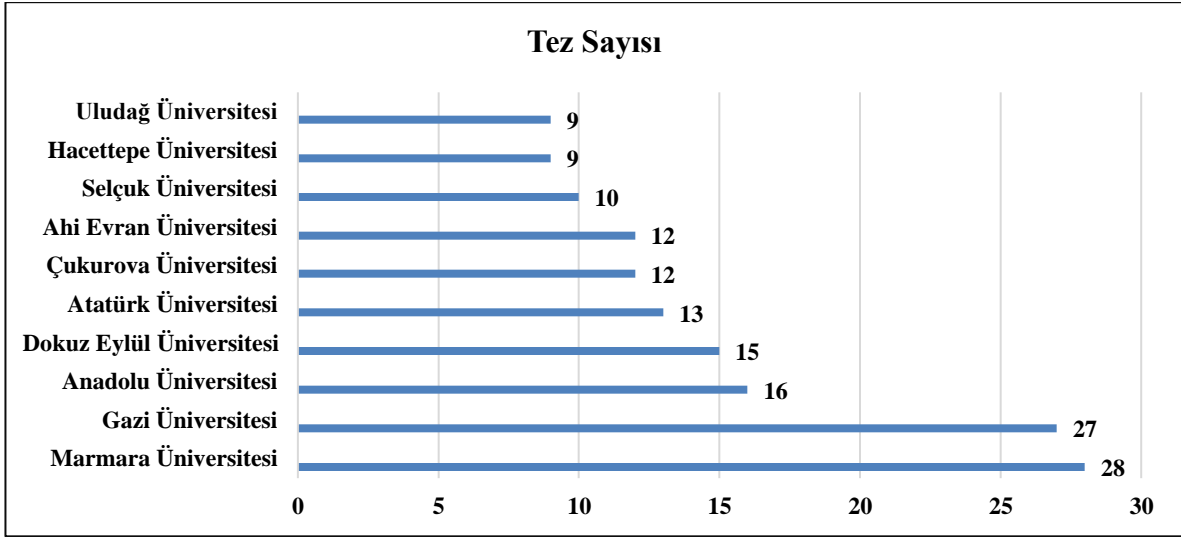
Grafik 3. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Ana Bilim Dalı Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının ana bilim dallarına göre dağılımı Grafik 3’te gösterilmiştir. Grafik 3 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının en fazla “Temel Eğitim (İlköğretim-Sınıf Öğretmenliği)” ana bilim dalında olduğu görülmektedir. Anabilim dalı belirtilmeyen tezleri üretildikleri enstitü ile benzer isimde nitelendirilerek isimlendirilmiştir. Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı ile Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı birleştirilerek veriler sunulmuştur. Resim Anabilim Dalı ile Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalında birleştirilerek ortak bir başlık altında verilmiştir.

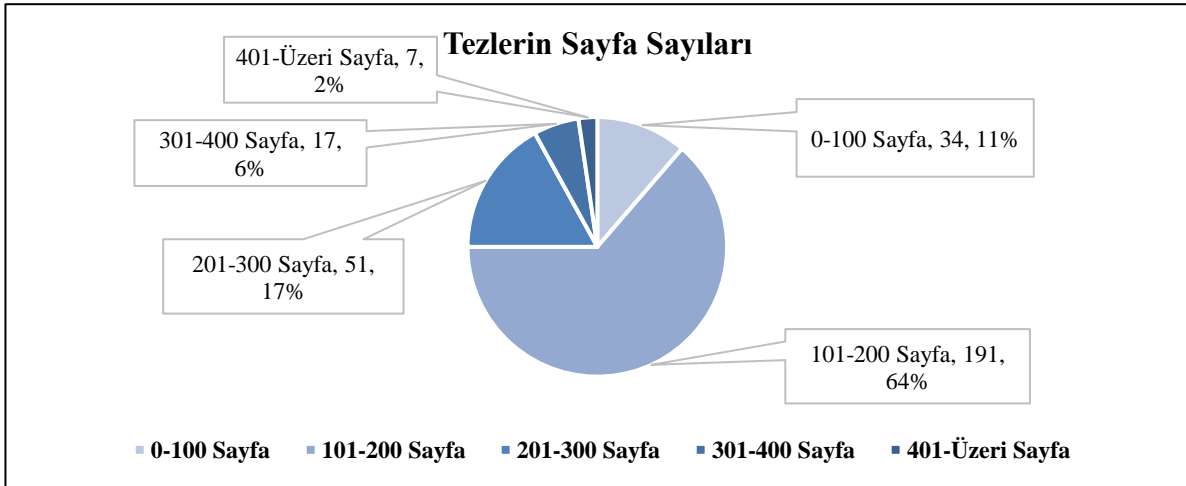
Grafik 4. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Üretildiği Enstitü Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının üretildiği enstitülere göre dağılımı Grafik 4’te gösterilmiştir. Grafik 4 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının en fazla “Eğitim Bilimleri Enstitüsünde” yayınlanmış olduğu görülmektedir.

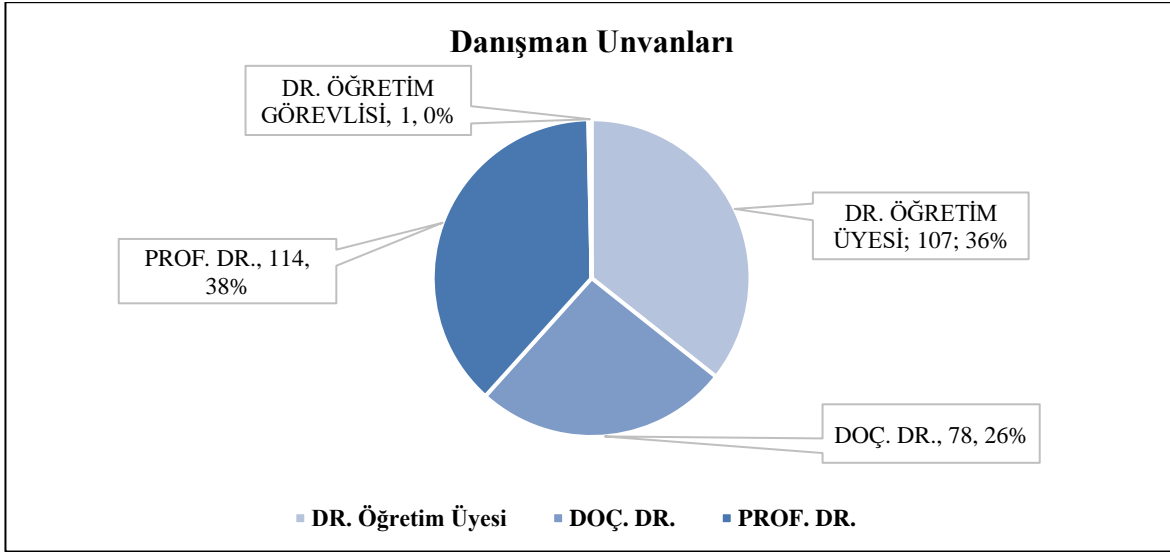
Grafik 5. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Üniversiteler Bağlamında Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının üniversitelere göre dağılımı Grafik 5’te gösterilmiştir. Grafik 5 en fazla teze sahip 10 üniversite incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının en fazla 28 tez ile Marmara Üniversitesi ve 27 tez ile Gazi Üniversitesinde olduğu görülmektedir.

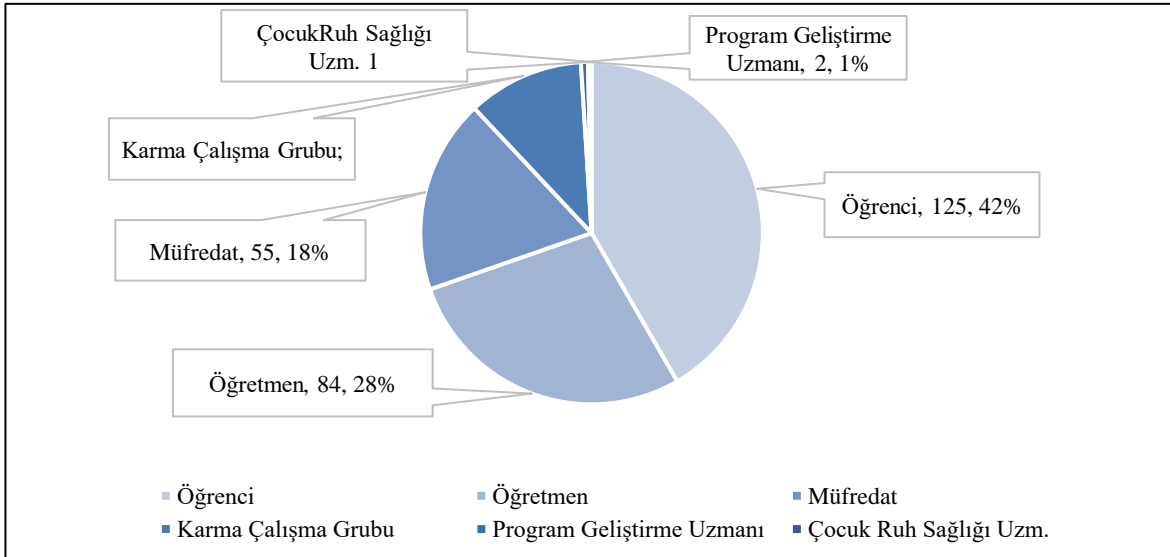
Grafik 6. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Sayfa Sayısı Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının sayfa sayılarına göre dağılımı Grafik 6’da gösterilmiştir. Grafik 6 incelendiğinde Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının en fazla “101-200” sayfa aralığında (%65) olduğu görülmektedir.

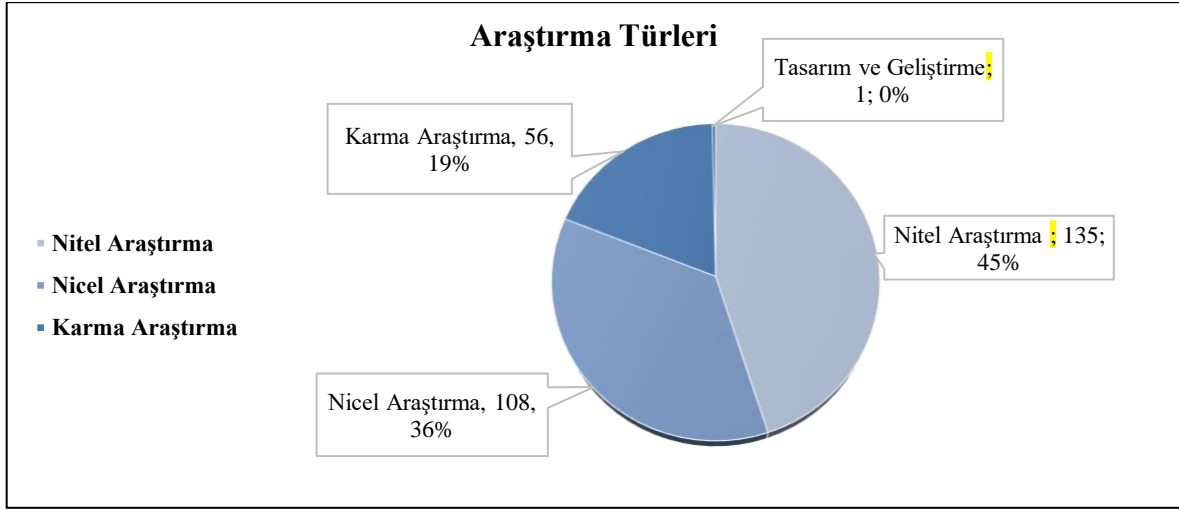
Grafik 7. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarında Yer Alan Danışman Öğretim Üyelerinin Unvanlarına Göre Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarında yer alan danışman öğretim üyelerinin unvanlarına göre dağılımı Grafik 7’de gösterilmiştir. Grafik 7 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarına en fazla “Prof. Dr.” unvanlı hocaların danışmanlık (%38) yaptığı görülmektedir. İncelenen tezlerden bir adeti “Doktor Öğretim Görevlisi” danışmanlığında yapılmıştır. Ayrıca araştırma sürecinde iki danışmanlık şeklinde yürütülen tezlerin de olduğu tespit edilmiştir. Mevcut durumda unvanı üstün olan danışmanın “unvan” durumu tercih edilmiştir.

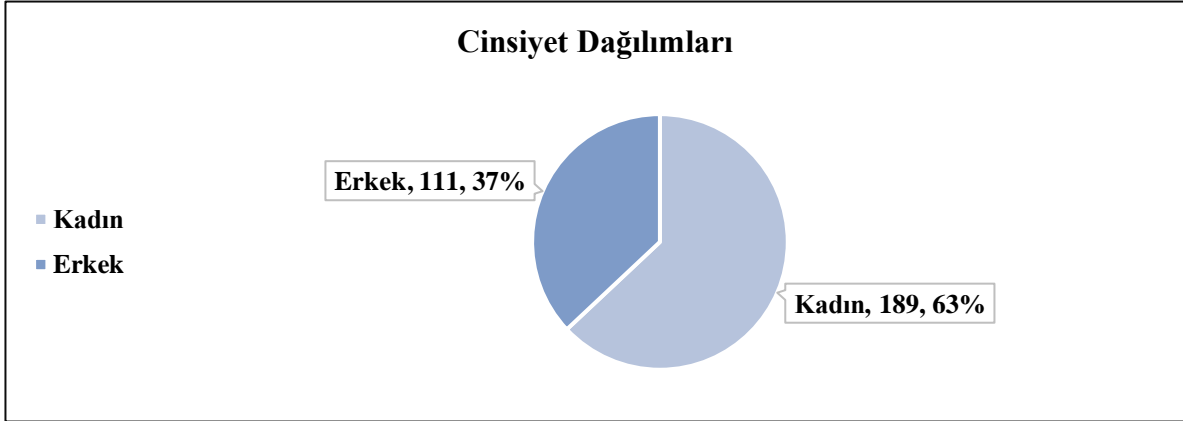
Grafik 8. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının çalışma guruplarına göre dağılımı Grafik 8’de gösterilmiştir. Grafik 8 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının en fazla “öğrenci çalışma grubu (evren-örneklem)” ile yapıldığı (n=125) görülmektedir. Ayrıca kitaplar içinde incelen resimlere, çeşitli dergiler ve hikâye kitaplarında incelenen kök değerlere (sevgi, saygı gibi Millî Eğitim Bakanlığının belirlediği temel olan değerler) ilişkin tez çalışmaları “müfredat” çalışma grubu altında yer almıştır.

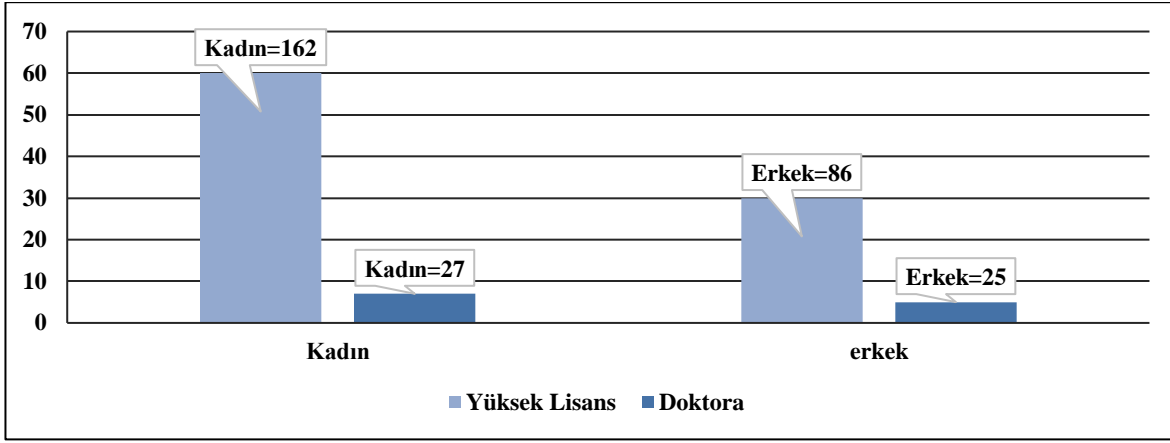
Grafik 9. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Araştırma Türlerine Göre Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının araştırma türlerine göre dağılımı Grafik 9’da gösterilmiştir. Grafik 9 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının en fazla “Nitel Araştırma Yöntemleri” ile yürütüldüğü (n=135) görülmektedir. Nicel araştırma yöntemleri ile yapılan çalışma sayısının da fazla (n=108) olduğu görülmektedir. Ayrıca deneysel çalışmalar araştırmanın dokusuna uygun olarak nicel araştırma yöntemleri başlığı altında verilmiştir. Tasarım ve Geliştirme Modeline ilişkin bir adet tez çalışmasının yürütüldüğü tespit edilmiştir.

Grafik 10. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Yazarlarının Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının yazarların cinsiyetlere göre dağılımı Grafik 10’da gösterilmiştir. Grafik 10 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarında en fazla kadın araştırmacıların (n=189) tez yazdığı görülmektedir.

Grafik 11. Hayat Bilgisi ile İlgili Tez Çalışmalarının Cinsiyet ve Tez Türüne Göre Dağılımı

Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarının yazarların cinsiyet ve tez türüne göre dağılımı Grafik 11’de gösterilmiştir. Grafik 11 incelendiğinde, Hayat Bilgisi ile ilgili tez çalışmalarında kadınların (n=162) ve erkeklerin (n=86) en fazla yüksek lisans tezi yazdığı görülmektedir.

5.Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Türkiye’de "Hayat Bilgisi" isimli tez çalışmalarının zaman içindeki dağılımını, konularını ve metodolojik yaklaşımlarını kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Elde edilen başlıca sonuçlar şunlardır:

Tez Türleri ve Yıllara Göre Dağılım: İncelenen tezlerin %82’sinin yüksek lisans, %17’sinin doktora tezi ve %1’inin sanatta yeterlilik tezi olduğu görülmüştür. Bu durum bilimsel araştırma süreçlerinin ilk basamağı olan yüksek lisans tez sayısının fazlalığı ile açıklanabilir. Ayrıca enstitülerde ve üniversitelerde yüksek lisans programlarının, doktora programlarından kriter bağlamından daha rahat açılması ve yüksek lisans programlarının kabul şartlarının daha ulaşılabilir olmasından kaynaklı olarak yüksek lisans eğitimi ve tez bitirme süreçlerini dağılım ağını artırmaktadır. Bu hususta yüksek lisans tez sayısının fazlalığı bu durumu destekler niteliktedir.

‘Hayat Bilgisi’ isimli tez çalışmalarına ilişkin en fazla tez çalışması 2023 yılında yapılmış olup, bu yıl toplam 30 tez yayınlanmıştır. Bu durum ‘Hayat Bilgisi’ne yönelik eğilimlerin ve gelişimlerin arttığını göstermektedir.

Anabilim Dalları ve Üniversiteler: Tezlerin büyük bir kısmı "Temel Eğitim (İlköğretim-Sınıf Öğretmenliği)" anabilim dalında hazırlanmıştır. En fazla tez çalışması Marmara ve Gazi Üniversitelerinde yapılmıştır.

Araştırma modelleri ve danışman unvanları bakıldığında ise tez çalışmalarında en çok kullanılan araştırma modeli nitel araştırma yöntemleri olup, bunu nicel araştırma yöntemleri takip etmektedir. Tez danışmanlarının unvan dağılımına bakıldığında, en fazla danışmanlık yapan hocaların "Prof. Dr." unvanına sahip olduğu görülmüştür.

Cinsiyet Dağılımı: Tez yazarlarının cinsiyet dağılımı incelendiğinde, kadın yazarların sayısının erkek yazarlardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kadın yazarlar en çok yüksek lisans tezi yazmışlardır.

Bibliyometrik yöntemin kullanıldığı araştırmalarda incelenen tez türlerin çoğunlukla yüksek lisans bitirme tezleri olduğunu gösteren birçok araştırma mevcuttur (Kapkın, Çalışkan & Sağlam, 2018; Yardımcı ve Bulu, 2024). İncelenen tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans tezi olması hem akademik kariyerin başlangıç noktası olması hem de bilimde uzmanlaşmaya uygun olarak daha çok ön plana çıkmaktadır. Ancak Hayat Bilgisi dersine yönelik akademik araştırmaların derinleştirilmesi için daha çok doktora tezine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Tez çalışmalarının 2023 yılında yoğunlaşması bu alana ilginin arttığını ve genç araştırmacıların bu alana yöneldiğinin göstergesidir.

Hayat Bilgisi dersi ilköğretim müfredatıyla ilişkili olduğundan tezlerin Temel Eğitim Enstitülerinde yoğunlaşması araştırmaların doğasına uygundur. Ancak Kapkın, Çalışkan ve Sağlam (2018) değerler eğitimi ilişkin yaptıkları çalışmada tezlerin ağırlıklı olarak Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yayınlandığını tespit etmişlerdir. Ayrıca Yardımcı ve Bulu (2024) yaptıkları çalışmada tez çalışmalarının daha çok Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yayınlandığını tespit etmişlerdir. Bu durumun Sosyal Bilimler Enstitülerinin, ‘Eğitim Bilimleri Enstitüleri ve Temel Eğitim Enstitülerinden’ daha eski bir geçmişe dayanmasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Ayrıca tez çalışmaları ağırlıklı olarak doktora ve yüksek lisans programı olan köklü üniversitelerde yayınlanması, üniversitelerin kuruluş tarihleri, sahip oldukları bilimsel alt yapı ve imkanlarla ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Hayat Bilgisi isimli tez çalışmalarında danışmanlık yapan öğretim üyelerinin mevcut akademik unvanları ele alındığında en fazla danışmanlık yapan hocaların "Prof. Dr." unvanına sahip olduğu görülmüştür. Ancak Yardimciel ve Bulu (2024) yaptıkları çalışmada Doç. Dr. unvanlı hocaların, Düşmezkalender ve Metin (2019) yaptıkları çalışmada, Karagöz ve Koç Ardiç (2019) yaptıkları çalışmada ağırlıklı olarak Dr. öğretim üyesi unvanlı hocaların danışmanlık yaptıkları görülmektedir. Araştırmalarda en çok nitel araştırma yöntemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durumun araştırmacının katılımcı rolü, nitel araştırmaların bütüncül bir yaklaşım sunması ve çalışma gruplarında algıların ortaya konmasını kolaylaştırmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca incelenen tez çalışmalarında en çok öğrenciler ile çalışıldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerden sonra en çok tercih edilen çalışma grubu öğretmenlerdir.

Sonuç olarak bu çalışmanın bulguları, "Hayat Bilgisi" alanında yapılan akademik çalışmaların genel eğilimlerini ve araştırma alanlarındaki boşlukları belirlemeye yardımcı olabilir. Ayrıca, gelecekte mevcut araştırma bu alanda yapılacak çalışmalar için bir yol haritası sunmaktadır. Çalışmanın sonuçları, yüksek öğretim kurumlarında bu alanda yapılacak araştırmaların planlanmasında ve ilgili müfredatların geliştirilmesinde önemli bir kaynak olarak kullanılabilir.

Araştırmanın Etik Kurul İzni

İlgili araştırmada anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma türü olmadığından dolayı etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır.

Kaynakça

Acar Alak, G., & Nalçacı, A. (2012). Hayat Bilgisi öğretim programı öğelerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (33), 36-51. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25117/265205>

Atik, S., & Aykaç, N. (2019). Hayat Bilgisi öğretim programlarının değerlendirilmesi (1926-2018). Trakya Eğitim Dergisi, 9(4), 708-722. <https://doi.org/10.24315/tred.520314>

Çelik, M. U. (2024). İlkokul 3. sınıf öğrencilerinin öz yönetim becerileri ile hayat bilgisi dersine yönelik tutumları arasındaki ilişki (Tez No. 860148) [Yüksek Lisans tezi, Yozgat Bozok Üniversitesi-Yozgat]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Düşmezkalender, E., & Metin, M. (2019). Alternatif turizme yönelik bibliyometrik bir araştırma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 22(2), 813-824. <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.546044>

Kapkın, B., Çalışkan, Z., & Sağlam, M. (2018). Türkiye’de 1999-2017 yılları arasında değerler 1(4), eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 16(35), 183-207.

Karagöz, B., & Koç Ardiç, İ. (2019). Ana dili eğitimi dergisinde yayımlanan makalelerin bibliyometrik analizi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 7(2), 419-435. <https://doi.org/10.16916/aded.482628>

MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) (2023). Hayat Bilgisi dersi öğretim programı (ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar). <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1263>

Öztürk, T., & Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 6(1), 172-204. <https://dergipark.org.tr/en/pub/enad/issue/36482/413898>

Sönmez, V., Alacapınar, F.G. (2016), Örneklandırılmış Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de Hayat Bilgisi dersi programlarının gelişimi Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(8), 402-410. <https://www.researchgate.net/publication/26628235>

Tay, B., & Baş, M. (2016). 2009 ve 2015 yılı Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının karşılaştırılması. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(2), 341-374. <https://dergipark.org.tr/en/pub/befdergi/issue/17275/180472>

Yardimciel, F. & Bulu, M. (2024). Türkiye’de değerler eğitimi üzerine yüksek öğretim tezleri: Bir bibliyometrik analiz (2020-2023) [Konferans sunumu]. 3. Bilsel International Gordion Scientific Researches Congress, Ankara, Türkiye. III. BİLSEL Uluslararası Gordion Bilimsel Araştırmalar Kongresi (1).pdf

Zhang, S. J., Lyu, P. H. Ve Yan, Y. (2015). Global Geographical And Scientometric Analysis Of Tourism-Themed Research. Scientometrics, 105(1), 385–401